Школьный учебник «Татарский язык»

КҮҢЕЛЛЕ ТАТАР ТЕЛЕ

Р.З. Хайдарова, Г.М. Ахметзянова

ТАТАР ТЕЛЕ

5 класс

издательство «Татармультфильм»

Россия Федерациясе гимны
Гимн Российской Федерации

- Слова- С.-Михалкова
- Музыка- А.-Александрова

Россия- —- священная- наша- держава,
Россия- —- любимая- наша- страна.
Могучая- воля,- великая- слава- —
Твоё- достоянье- на- все- времена!

Славься,- Отечество- наше- свободное,
Братских- народов- союз- вековой,
Предками- данная- мудрость- народная!
Славься,- страна!- Мы- гордимся- тобой!

От- южных- морей- до- полярного- края
Раскинулись- наши- леса- и- поля.
Одна- ты- на- свете!- Одна- ты- такая- —
Хранимая- Богом- родная- земля!

Славься,- Отечество- наше- свободное,
Братских- народов- союз- вековой,
Предками- данная- мудрость- народная!
Славься,- страна!- Мы- гордимся- тобой!

Широкий- простор- для- мечты- и- для- жизни
Грядущие- нам- открывают- года.
Нам- силу- даёт- наша- верность- Отчизне.
Так- было,- так- есть- и- так- будет- всегда!

Славься,- Отечество- наше- свободное,
Братских- народов- союз- вековой,
Предками- данная- мудрость- народная!
Славься,- страна!- Мы- гордимся- тобой!

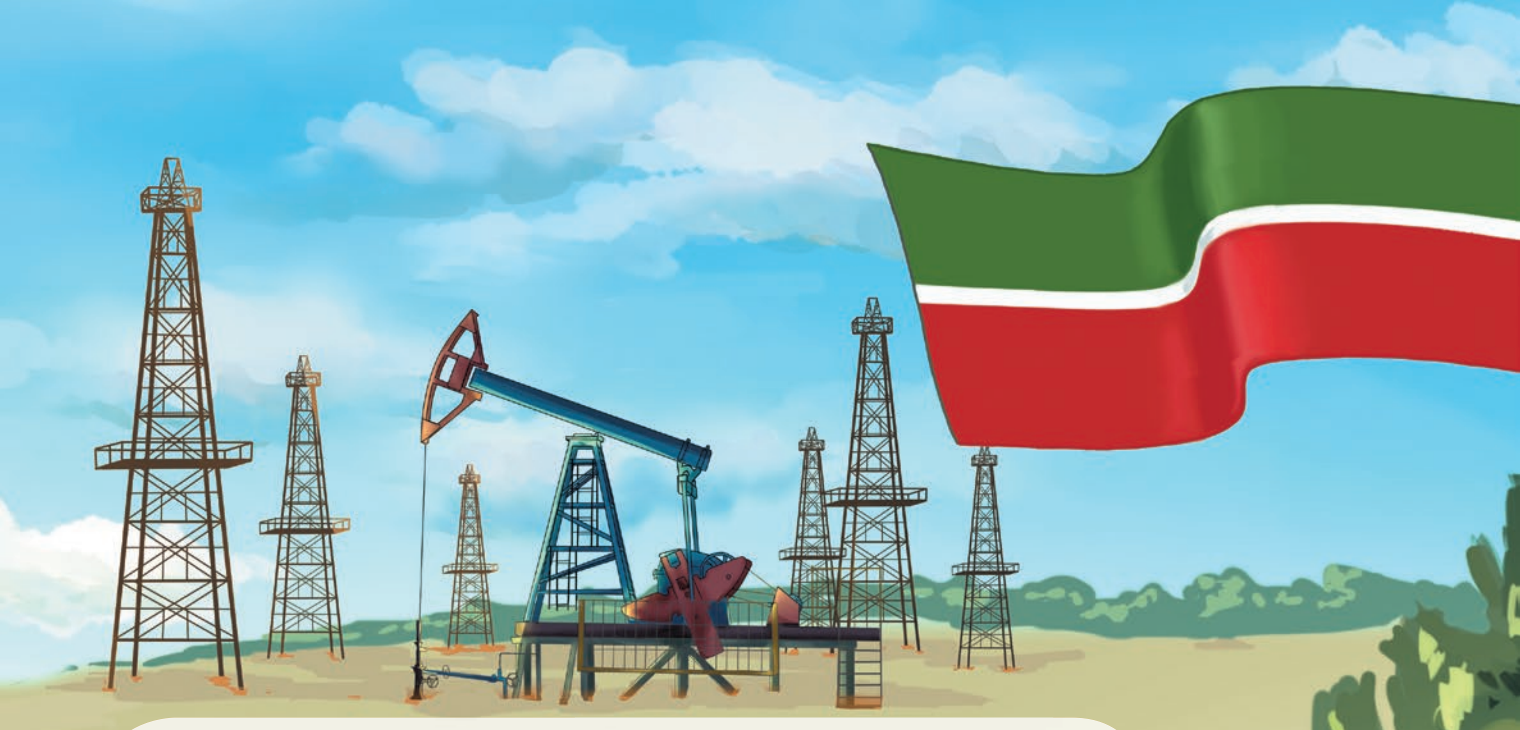

Татарстан Республикасы гимны
Гимн Республики Татарстан

Р.Байтимеров сүзләре
Р.Яхин музыкасы

Мәңге яшә, газиз Ватаныбыз,
Халкым тели изге теләкләр!
Гомерлеккә якын туган булып
Яши бездә төрле милләтләр.
Күп гасырлар кичкән чал тарихлы
Данлы илем, үзең бер дастан!
Синдә генә безнең язмышыбыз,
Республикам минем, Татарстан!

Цвети, священная земля моя,
Да будет мирным твой небосвод!
Единый дом у нас, одна семья,
Живёт в согласии наш народ.
Богатый мудростью седых веков,
Надеждой, верою ты нам стал,
И пусть хранит тебя моя любовь,
Моя республика, мой Татарстан!

Р.З. Хәйдәрова, Г.М. Әхмәтҗанова

ТАТАР ТЕЛЕ

5

БИШЕНЧЕ СЫЙНЫФ

РУС ТЕЛЕНДӘ ТӨП ГОМУМИ БЕЛЕМ БИРҮ
ОЕШМАЛАРЫ ӨЧЕН ДӘРЕСЛЕК
(ТАТАР ТЕЛЕН ӨЙРӘНҮЧЕ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН)

ДӘРЕСЛЕК Е.И. ПАССОВНЫҢ
КОММУНИКАТИВ ТЕХНОЛОГИЯ КОНЦЕПЦИЯСЕНӘ
НИГЕЗЛӘНӘ

КАЗАН
«ТАТАРМУЛЬТФИЛЬМ» НӘШРИЯТЫ
2021

Р.З. Хайдарова, Г.М. Ахметзянова

ТАТАРСКИЙ ЯЗЫК

5

ПЯТЫЙ КЛАСС

УЧЕБНИК ДЛЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ С ОБУЧЕНИЕМ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ (ДЛЯ ИЗУЧАЮЩИХ ТАТАРСКИЙ ЯЗЫК)

НА ОСНОВЕ КОНЦЕПЦИИ КОММУНИКАТИВНОЙ ТЕХНОЛОГИИ Е.И. ПАССОВА

КАЗАНЬ
ИЗДАТЕЛЬСТВО «ТАТАРМУЛЬТФИЛЬМ»
2021

УДК 811.512.145(075)
ББК 81.632.3я72
Х18

Условные обозначения

— начало урока

— запомни

— вспомни

Хайдарова, Р.З. и др.

Х18 Татарский язык. 5 класс: учебник для образовательных организаций основного общего образования с обучением на русском языке (для изучающих татарский язык) / Р.З. Хайдарова, Г.М. Ахметзянова. — Казань : Татармультфильм, 2021. — 128 с.: ил. — (Татар теле). — ISBN 978-5-906508-05-8.

ISBN 978-5-906508-05-8

УДК 811.512.145(075)
ББК 81.632.3я72

© Хайдарова Р.З., Ахметзянова Г.М., 2021
© Издательство «Татармультфильм», 2021
Все права защищены

БЕЗ МӘКТӘПТӘ

1—2 нче дәресләр

1. Әйдәгез бер-беребезгә (друг другу) яхшы сүзләр әйтәбез, яхшы теләкләр (пожелания) телибез. Җөмләләрне таблицага урнаштырыгыз.

Исәнләшү	Саубуллашу	Яхшы теләкләр
...	...	...

Исәнме, Марат! Котлыйм. Исәнмесез, Зифа апа! Сәлам, Гүзәл! Уңышлар телим. Хушыгыз, Илдар абый! Хуш, Мансур! Яхшы кәеф телим. Саумысыз, Азат абый! Саумы, Гүзәл! Сәламәтлек телим. Сау булыгыз, Мәликә апа! Сау бул, Иркә!

2. Сүзләрне дөрес укыгыз, тәрҗемәләрен исегезгә төшерегез. Алар сезгә котлау (поздравление) язарга ярдәм итәр.

[бә̆лә́м көне́], [қо̆тло́йм], [уңы̆шла́р], [сәләмәтлә́к], [бә̆лә́н], [уқы̆тучы́], [хөрмәтлә́].

3. **Исегезгә төшерегез!**

кем? (кто?) — син, сез
кемне? (кого?) — сине, сезне
кемгә? (кому?) — сиңа, сезгә
Сине (сезне) Белем көне белән котлыйм!
Сиңа (сезгә) уңышлар телим!

4. Ә сез укытучыларны Белем көне белән котладыгызмы? Бирелгән сүзләрдән җөмләләр төзегез, котлау языгыз.

Хөрмәтле, укытучым, котлыйм, Сезне, уңышлар, телим, Белем көне, белән, Сезгә, сәламәтлек.

5. Әйтик, сез бәйрәмдә, ди. Җөмләләрне кулланып, бер-берегезгә комплиментлар әйтегез.

Көлмәгең бик матур!
Нинди матур бантик!
Синең сумкаң бик матур!

6. Рәсемнәр урынына сүзләр куеп укыгыз. Җөмләләрнең эчтәлеге буенча сораулар уйлагыз.

Бүген

бәйрәме. Мәктәптә күңелле. Мин бүләк итәм. Оля

бүләк итә. Укытучылар бик шат. Без дә шат.

7. Текстны сөйләргә өйрәнегез.

3—4 нче дәресләр

1. Уку-язу әсбапларының исемнәрен искә төшерегез. Сезнең нинди уку-язу әсбапларыгыз бар?

2. Нокталар урынына **сумка**, **дәфтәр**, **китап** сүзләрен куеп языгыз.

Минем ... .
Синең ... .
Аның ... .

3. **Исегезгә төшерегез!**

кая? — куда?
кайда? — где?
кайдан? — откуда?

4. Рәсемнәргә карагыз һәм әйтегез: Дима кая бара? Дима кайда? Дима кайдан кайта?

5. Спросите у Димы:

— идёт ли он в школу;
— учится ли он в школе;
— возвращается ли он из школы.

6. Схема буенча җөмләләр төзегез.

дәфтәрне
Мин — китапны — кайдан? алам, кая? салам.
ручканы

7. Диалогка төшеп калган репликаларны куеп языгыз. Дустыгыз белән сөйләшегез.

— ... ?
— Әйе, мин дәфтәрләрне өстәлдән алдым.
— ... ?
— 5 дәфтәр алдым.
— ... .

8. Җөмләләрне киңәйтеп языгыз. Һәр җөмләгә сорау куегыз.

Ү р н ә к: Дәфтәр бар. Сумкада шакмаклы дәфтәр бар. Сумкада өч шакмаклы дәфтәр бар.

Җ ө м л ә л ә р: Ручка бар. Китап бар.

9. Какие вопросы вы зададите, чтобы получить такие ответы? По содержанию получившегося диалога поговорите друг с другом.

— ... ?
— Коля бишенче сыйныфта укый.
— ... ?
— Әйе, минем китабым бар.
— ... ?
— Мин мәктәпкә барам.

10. Попросите у друга:

Как спросите, есть ли у друга:

Спросите, есть ли в его сумке:

5—7 нче дәресләр

1. Сүзләрне дөрес укырга өйрәнегез, тәрҗемә итегез.

[ғәҗә́п], [йаᵒң҆а́], [қŏтло́й], [күң҆ӗлсә́с], [қулы̆ндa҆́], [күң҆ӗл̄ә́], [кә̆шӗләргә́].

2. Исегезгә төшерегез: бу сүзләр ничек языла? Нокталар урынына тиешле хәрефләрне куегыз һәм дәфтәрегезгә языгыз.

Г...җәп, б...ген, табиг...ть, кү...елсез, я...гыр, к...яшлы, ук...чы, б...ел, ук...тучы, сыйн...ф, х...рмәтле.

3. Сүзләрнең антоним парларын табыгыз.

көн — ...	бүген — ...
матур — ...	җылы — ...
узган ел — ...	яңа — ...

4. Бирелгән сүзтезмәләр белән җөмләләр төзегез. Ул җөмләләрнең эчтәлеге буенча сораулар уйлагыз.

Узган ел, күңелле музыка, сыйныф җитәкчесе, чәчәк бәйләме, хөрмәтле кешеләр.

5. Текстны укыгыз. Анда нинди көн турында сүз бара?

Бүген 1 нче сентябрь. Көн гаҗәп матур. Табигать безне яңа уку елы белән котлый. Узган ел бу көнне күңелсез булды, яңгыр яуды. Ә быел җылы, кояшлы.

Бүген мәктәптә Белем бәйрәме. Мәктәптә күңелле музыка уйный. Без Россия һәм Татарстанның Дәүләт гимннарын тыңладык. Укучылар да, укытучылар да матур киенгәннәр. Укучыларның кулында чәчәкләр. Әлбәттә, алар иң хөрмәтле кешеләргә — укытучыларга!

6. Рәсемнәргә туры килгән җөмләләрне тексттан табып укыгыз.

7. Сүзләрнең тәрҗемәсен табыгыз.

бәйрәм	природа
гаҗәп	уважаемый
табигать	праздник
хөрмәтле	удивительно (изумительно)

8. Җөмләләрне текст эчтәлеге буенча (по содержанию текста) урнаштырыгыз.

Укучылар да, укытучылар да матур киенгәннәр. Узган ел бу көнне күңелсез булды, яңгыр яуды. Мәктәптә күңелле музыка уйный. Көн гаҗәп матур. Ә быел җылы, кояшлы. Табигать безне яңа уку елы белән котлый.

9. Сез бу раслаулар белән (с утверждениями) килешәсезме?

— Беренче сентябрьдә көн күңелле булды.
— Узган елның беренче сентябрендә яңгыр яуды.
— Укучылар мәктәпкә чәчәкләр алып килгәннәр.
— Укучылар чәчәкләрне укытучыларга бирделәр.

10. Җөмләләрне язып бетерегез.

Бүген көн ... . Узган ел беренче сентябрь ... . Ата-аналар да матур ... . Укучылар укытучыларны ... . Без чәчәкләрне ... . Бәйрәмдә Россиянең һәм Татарстанның ... ... яңгырый.

11. Спросите у друга:

— какая сегодня погода;
— как прошёл в школе праздник;
— кому он подарил цветы;
— кого он поздравил с праздником.

12. Текстны иң матур сөйләүчегә конкурс! Сөйләүчегә бәя бирергә (оценить) онытмагыз.

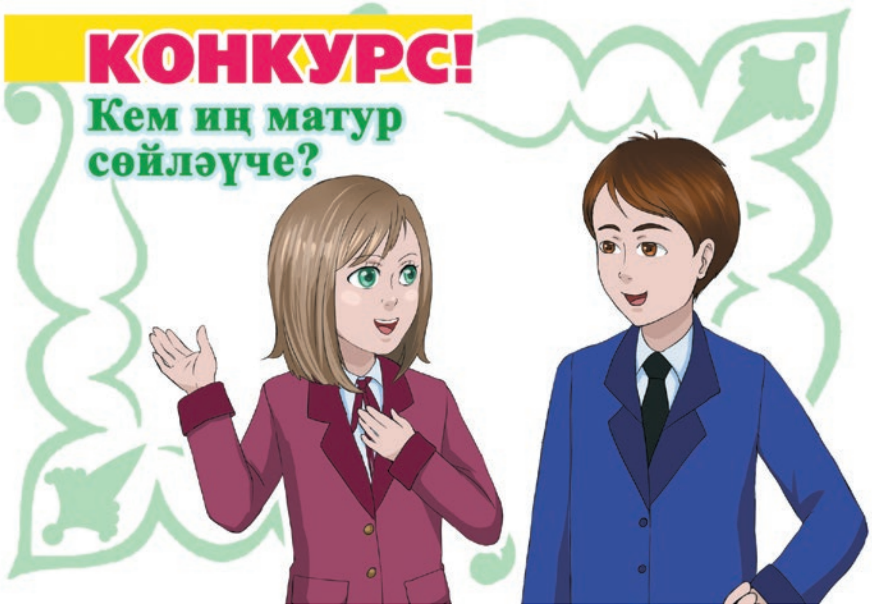

13. Сезнең мәктәптә бәйрәм ничек узды? Кечкенә хикәя төзеп, дәфтәрегезгә языгыз. Үзегез язган хикәяне сөйләргә өйрәнегез.

14. Диалогны сөйләшегез.

— Татарстанның Дәүләт гимны бармы?
— Әлбәттә, бар.
— Гимн музыкасының авторы кем?
— Рөстәм Яхин.
— Сүзләрен кем язган?
— Рамазан Байтимеров.
— Дәүләт гимны кайларда яңгырый (звучит)?
— Бәйрәмнәрдә, зур концертларда, спорт ярышларында (на спортивных соревнованиях).

8—9 нчы дәресләр

1. Исегезгә төшерегез!

Исемнәрнең тартым белән төрләнеше
Имена существительные с аффиксами принадлежности

Зат	Тартыкка беткән исемнәр	Сузыкка беткән исемнәр
I зат	карандаш-ым дәфтәр-ем	хата-м җилкә-м
II зат	карандаш-ың дәфтәр-ең	хата-ң җилкә-ң
III зат	карандаш-ы дәфтәр-е	хата-сы җилкә-се

2. Исегездә калдырыгыз!

В словах, оканчивающихся на **-к**, **-п**, при добавлении **-ым/-ем**, **-ың/-ең**, **-ы/-е** эти буквы чередуются с **г** и **б**:

көндәле**к** — көндәле**г**ем　　күлмә**к** — күлмә**г**ем
урынды**к** — урынды**г**ым　　ту**п** — ту**б**ым

3. Исемнәрне тартым белән төрләндерегез.

Китап, туп, көндәлек.

4. Спросите у соседа по парте:

а) есть ли у него тетрадь (в клетку, в линейку); цветные карандаши;
б) где находится его сумка.

5. Рәсемгә карагыз: ике малай нәрсә турында сөйләшәләр? Диалог төзегез.

6. Сүзләрне дөрес укырга өйрәнегез, тәрҗемә итегез.

[дәрэ̆слә́к], [көндәлә́к], [йаᵒзма́ эш], [уқтучы́], [хаᵒта́], [хаᵒталы́], [хаᵒтасы́с].

7. Җөмләләрне укыгыз, тартымлы исемнәрне (имена существительные с аффиксами принадлежности) табыгыз. Тартым кушымчаларын күрсәтегез.

1. Минем дәреслегем яңа, ә синең дәреслегең нинди? 2. Язма эшем дөрес һәм чиста, ә синең хатаң бармы? 3. Бүген көндәлегем өйдә калган. 4. Аның язма эше хатасыз, ә синең хатаң бармы? 5. Минем көндәлегем партада, ә синең көндәлегең кайда?

8. Составьте словосочетания из данных слов.

мисал		
мәсьәлә		чиштем
контроль эш		бирдем
җавап	?	яздым
сорау		әйттем
күнегү		эшләдем
диктант		

9. Исегезгә төшерегез!

Вы уже знаете, что к основе имени существительного сначала присоединяется аффикс числа, затем аффикс принадлежности и падежный аффикс:

Основа	+ аффикс мн. числа	+ аффикс принадлежности	+ аффикс падежа
күз	**-ләр**	**-ем**	**-нең**
курчак	**-лар**	**-ым**	**-ны**

10. Исегездә калдырыгыз!

минем дәфтәр**ем-дә** — в моей тетради
диктант**ым-да** — в моём диктанте
синең дәфтәр**ең-дә** — в твоей тетради
диктант**ың-да** — в твоём диктанте
аның дәфтәр**е-ндә** — в его (её) тетради
диктант**ы-нда** — в его (её) диктанте

11. Үрнәк буенча дәвам итегез.

Үрнәк: минем китабым — китабымда, синең китабыңда
минем мисалым — ...
минем контроль эшем — ...
минем мәктәбем — ...

12. Диалогка төшеп калган репликаларны өстәгез, сөйләшергә өйрәнегез.

1. — ... ?
— Әйе, контроль эш эшләдем.
— Нинди фәннән?
— ... .

— ... ?
— Мисалымда ике хата бар иде.
— ... ?
— Ә мәсьәләне дөрес чиштем.

2. — ... ?
— Юк, минем өстәлемдә ноутбук юк.
— ... ?
— Ноутбук укытучы өстәлендә бар.

10 нчы дәрес

1. Исемнәрнең күплек санда тартым белән төрләнешен өйрәнегез.

I зат	карандаш-**ыбыз** дәфтәр-**ебез** хата-**быз** җилкә-**без**
II зат	карандаш-**ыгыз** дәфтәр-**егез** хата-**гыз** җилкә-**гез**
III зат	карандаш-**лары** дәфтәр-**ләре** хата-**лары** җилкә-**ләре**

2. **Дәреслек**, **сумка**, **мәктәп** сүзләрен күплек санда тартым белән төрләндерегез.

3. Нокталар урынына тиешле тартым кушымчаларын өстәп языгыз.

1. Минем карандашлар... бик күп, ә синең карандашлар... бармы? 2. 5 нче «А» сыйныф укучылар... контроль эш эшләделәр. 3. Диктантта хаталар... аз булган.

4. Рәсемнәр урынына сүзләр куегыз. Диалогны үзара сөйләшегез.

— Сәлам, Дима!
— Сәлам, Айнур!
— Кая барасың?
—

.
— Нәрсә аласың?
— юк, алам.
— Минем дә юк.
— Әйдә бергә барабыз.
— Әйдә.

5. Диалогларга төшеп калган репликаларны өстәгез. Дустыгыз белән сөйләшегез.

1. — ... ?
— Безнең мәктәбебез бик зур, яңа.
— Мәктәбегездә ничә укучы укый?
— ... .
— Мәктәбегездә ашханә бармы?
— ... .

2. — ... ?
— Мин — рус.
— ... ?
— Безнең сыйныфта руслар да, татарлар да бар.

11—12 нче дәресләр

1. Прочитайте диалог, найдите глаголы, выражающие повеление.

— Оля, әйдә бергә дәрес әзерлибез.
— Әйдә, мин риза.
— Син мисал эшлә.
— Ярый, ә син мәсьәлә чиш.

2. Исегездә калдырыгыз!

Боерык фигыль
Повелительное наклонение

Выражает просьбу, повеление, приказ совершить какое-то действие и имеет формы второго и третьего лица единственного и множественного числа.

Боерык фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше
Спряжение глаголов повелительного наклонения

Барлык формасы Положительная форма	
Берлек санда	
I II III	— (син) бар — (ты) иди (ул) бар-сын — (он) пусть идёт
Күплек санда	
I II III	— (сез) ба́р-ыгыз — (вы) идите (алар) бар-сын-нар — (они) пусть идут

Юклык формасы Отрицательная форма	
Берлек санда	
I II III	— (син) ба́р-ма — (ты) не иди (ул) ба́р-ма-сын — пусть (он) не идёт
Күплек санда	
I II III	— (сез) ба́р-ма-гыз — (вы) не идите (алар) ба́р-ма-сын-нар — (они) пусть не идут

3. Укыгыз һәм, фигыльләрне табып, басымны билгеләгез.

Балалар, вакытында уйнагыз,
Җырлагыз, биегез, көлегез.
М. Җәлил

4. Исегездә калдырыгыз!

Во втором лице множественного числа положительной формы, а также во втором и третьем лице единственного и множественного числа отрицательной формы глагола повелительного наклонения ударение падает на первый слог слова.

5. Шигырьне укыгыз. Боерык фигыльләрне табып әйтегез.

...Әйдәле, Акбай! Өйрән син, арт аягың белән тор.
Аума, аума! Туп-туры тор, төз утыр, яхшы утыр!
Г. Тукай

6. Боерык фигыльнең юклык формасы булган вариантны табыгыз.

а) укый ә) әзерләмә б) утыра в) кайта

7. Рәсемгә карагыз һәм әйтегез: Ваняга нишләргә кушарсыз?

8. Тексттагы фигыльләрне табыгыз, аларны боерык фигыльнең II зат берлек сандагы барлык һәм юклык формаларында (в положительной и отрицательной формах 2 лица единственного числа повелительного наклонения) языгыз.

Укытучы сыйныфка керде. Укучылар бастылар, укытучыны сәламләделәр. Дежур укучы рапорт бирде. Укытучы дәфтәрләрне таратты. Аннан соң сораулар бирде. Укучылар җавап бирделәр.

Ү р н ә к: Керде: кер, кермә.
Рапорт бирде: рапорт бир, рапорт бирмә.

9. Текст эчтәлеген бер-берегезгә сөйләгез.

10. Диалогларны укыгыз, дустыгыз белән сөйләшегез.

1. — Әнием, урамга чыгыйм әле.
— Башта кибеткә бар.
— Ярый, кибеткә барам. Нәрсә алыйм?
— Ипи, сөт ал.

2. — Әни, мин кибеттән кайттым.
— Нәрсә алдың?
— Ипи, сөт алдым. Урамга чыгыйм әле.
— Дәресеңне әзерләдеңме?
— Әзерләдем.
— Ярый, бар, чык.

11. Скажите:

— не бегай в классе;
— не кричи в коридоре;
— не шумите на уроке;
— на улице долго не играй;
— не пишите на парте;
— не садитесь на стол.

12. Выразите своё согласие или несогласие по поводу предложенных действий.

Кинога бар. Стадионга бар. Телевизор кара. Дустыңны кунакка чакыр. Урамга чык.

13—14 нче дәресләр

1. Исегездә- калдырыгыз!

Как вежливо попросить что-либо сделать?

бар — иди; **бар әле (барчы)** — иди, пожалуйста
әйт — скажи; **әйт әле (әйтче)** — скажи, пожалуйста
бир — дай; **бир әле (бирче)** — дай, пожалуйста

барыгыз әле (барыгызчы) — идите, пожалуйста
әйтегез әле (әйтегезче) — скажите, пожалуйста
бирегез әле (бирегезче) — дайте, пожалуйста

2. Рәсемнәр урынына — сүзләр, нокталар урынына тиешле кушымчалар яки сүзләр куеп укыгыз.

1. Алсу, бир ... . 2. Наил, күрсәт ... . 3. Алсу Галиевна, миңа бирегез ... . 4. Әни, миңа ал ... .

3. Дустыгызның үтенеченә (на просьбу) җавап бирегез.

Ү р н ә к : — Кибеткә бар әле.
— Ярар, хәзер барам.

— Миңа булыш әле.
— ... .
— Хатамны төзәтче (исправь, пожалуйста).
— ... .
— Рәсем яса әле.
— ... .
— Карандаш бир әле.
— ... .

4. Как попросите у родителей купить:

5. Бу диалог сезгә ошыймы? Сез аны ничек үзгәртер идегез? Ике диалогны да сәхнәләштерегез.

— Оля, миңа плеер бир әле.
— Юк, бирмим.
— Алайса (если так) мин синең белән уйнамыйм.
— Мин дә синең белән дус түгел.

6. Диалогка төшеп калган репликаларны куегыз, дустыгыз белән сөйләшегез.

— ... ?
— Миңа дәфтәр кирәк иде.
— ... ?
— Шакмаклы дәфтәр.
— ... ?
— 12 сум.
— Миңа 10 дәфтәр бирегез әле.

7. Үрнәк буенча тәрҗемә итегез.

Үрнәк: Пусть он сходит в магазин. — Ул кибеткә барсын.

— Пусть он выйдет из класса.
— Пусть он расскажет.
— Пусть он решит задачу.
— Пусть он выйдет на улицу.

8. 7 нче күнегүдәге җөмләләрдән файдаланып, яңа җөмләләр төзегез, үзара сөйләшегез.

15—16 нчы дәресләр

1. Сүзләрне дөрес укыгыз, тәрҗемә итегез.

[киңә́ш], [киңәшчә́], [дусты́ң], [йәрдәмчә́], [йы́ртма], [кә̆рлә́], [бә́рқайчан].

2. Как скажешь о том, что:

— мама — твоя советчица, она даёт хорошие советы;
— Оля — твоя подруга, она даёт хорошие советы;
— Саша — твой друг?

3. Төрләнешне дәвам итегез.

Минем китабым, дустым.	Безнең ..., ...
Синең ..., ...	Сезнең ..., ...
Аның ..., ...	Аларның ..., ...

4. Исегездә калдырыгыз!

Ясалышлары буенча исемнәр **тамыр**, **ясалма** булалар.

Тамыр (корень)	Ясалма исемнәр				
	Сүз ясагыч кушымчалы	Кушма (сложные)	Парлы (парные)	Тезмә (составные)	Кыскартылма (сокращённые)
аш	ашлык	ашъяулык	аш-су	каен җиләге	КФУ

5. Бу исемнәр ничек ясалганнар?

Киңәшче, ярдәмче, беркайчан, татарча, савыт-саба, бала-чага, җир җиләге.

6. Шигырьдән өзекне укыгыз. Ошаса, яттан өйрәнегез.

Китап

Китап — киңәшчең синең,
Дустың, ярдәмчең синең.
Ул хөрмәткә бик хаклы.
Кадерлә син китапны.

Почмакларын бөкләмә,
Битләрен дә ертма син,
Керле кул белән аны
Беркайчан да тотма син.

Х. Шабанов

7. Киңәшләрне дәвам итегез.

Китапны ертма, ...

8. Шигырьне I заттан сөйләргә өйрәнегез.

Үрнәк: Китап — киңәшчем минем.
Дустым, ...

9. Фикерләрне дәвам итегез.

— Китап — киңәшче, чөнки ... .
— Китап — ярдәмче, чөнки ... .

10. Допустим, ваш друг небрежно относится к книгам. Какие советы вы ему дадите?

11. Спросите у друга:

— его ли эта книга;
— где он купил эту книгу;
— сколько стоит эта книга;
— новая ли эта книга;
— читал ли он эту книгу.

12. Узнай у библиотекаря, есть ли в библиотеке:

— книга о собаках;
— стихотворения А.С. Пушкина;
— татарские народные сказки;
— детские журналы.

13. Сообщите другу о том, что:

— вы купили новую книгу;
— эта книга о дружбе (дуслык);
— книга очень интересная;
— вы отдаёте книгу Олегу.

14. Рәсемгә карагыз һәм сорауларга җавап бирегез.

1. Малай математиканы ничек белә?
2. Сигезгә икене кушабыз, ничә була?

17—18 нче дәресләр

1. Таблицаны өйрәнегез. Нинди сүзләргә — калын, ә нindiләргә нечкә кушымчалар ялгана?

Хәзерге заман хикәя фигыльләрнең барлык формасында зат-сан белән төрләнеше

Спряжение глаголов настоящего времени в положительной форме

Берлек санда	Күплек санда
I мин ю-**а-м**, бар-**а-м** II син ю-**а-сың**, бар-**а-сың** III ул ю-**а**, бар-**а**	без ю-**а-быз**, бар-**а-быз** сез ю-**а-сыз**, бар-**а-сыз** алар ю-**а-лар**, бар-**а-лар**
I мин сиб-**ә-м**, бир-**ә-м** II син сиб-**ә-сең**, бир-**ә-сең** III ул сиб-**ә**, бир-**ә**	без сиб-**ә-без**, бир-**ә-без** сез сиб-**ә-сез**, бир-**ә-сез** алар сиб-**ә-ләр**, бир-**ә-ләр**

2. Фигыльләргә **мин**, **син**, **ул** алмашлыкларын өстәп языгыз, җөмләләр төзегез.

... укыйм, ... язасың, ... эшли, ... киләм, ... китәм, ... уйный, ... кайтасың, ... утыра, ... белә, ... белмисең, ... сөйли.

3. Җөмләләрне дөрес итеп төзегез.

Без дәрестә	мәсьәлә	эшлисең.
Син мәктәптә	әнигә	чишәбез.
Мин өйдә	мисал	булышам.

4. Тәрҗемә итегез.

1. Ты идёшь, а мы возвращаемся. 2. Вы слушаете, а я говорю. 3. Он повторяет, а я вспоминаю. 4. Я учу стихотворение, а он решает пример. 5. Ты думаешь, а я делаю.

5. Укыгыз, фигыльләрне табыгыз, зат-санын билгеләгез.

1. Җәй көне. Эссе һавада мин суда коенам, йөзәм;
   Чәчрәтәм, уйныйм, чумам, башым белән суны сөзәм.

Г. Тукай

2. Берәү,
   Икәү,
   Өчәү,
   Дүртәү...
   Санарга өйрәнәбез.
   Әллә никадәр сан белеп
   Кайтабыз өйләргә без.

Р. Миңнуллин

6. Җөмләләрне язып бетерегез.

1. Укытучы укыта, укучы ... .
2. Укытучы сорый, укучы ... .
3. Укучы диктант яза, укытучы ... .
4. Әни әйтә, бала ... .

7. Как скажете о том, что:

— завтра у вас контрольная работа по математике;
— сегодня вы пишете диктант по татарскому языку;
— вы идёте в библиотеку;
— вы решаете задачу;
— вы играете в футбол?

8. Бергәләп көлик!

— Мин юынам, син юынасың, ул юына — кайсы заман була?

— Якшәмбе көн.

19 нчы дәрес

1. Фигыльләрнең зат-сан белән төрләнешен таблица аша өйрәнегез.

Хәзерге заман хикәя фигыльләренең юклык формасында зат-сан белән төрләнеше

Спряжение глаголов настоящего времени в отрицательной форме

Берлек санда	Күплек санда
I мин ю-**мый-м** II син ю-**мый-сың** III ул ю-**мый**	без ю-**мый-быз** сез ю-**мый-сыз** алар ю-**мый-лар**
I мин сип-**ми-м** II син сип-**ми-сең** III ул сип-**ми**	без сип-**ми-без** сез сип-**ми-сез** алар сип-**ми-ләр**

2. Фигыльләргә **без**, **сез**, **алар** алмашлыкларын өстәп языгыз, җөмләләр төзегез.

… барабыз, … киләсез, … чыгалар, … эшлибез, … киләсез, … китәсез, … уйныйлар, … ярдәм итәбез.

3. Җөмләләрне укыгыз. Хәзерге заман хикәя фигыльләрне табыгыз. Аларны барлык һәм юклык формаларында языгыз.

Үрнәк: баралар — бармыйлар.

Җәй көне без урманда ял итәбез. Иртән су коенырга чабабыз. Айдар балык тота, Нәсимә чәчәкләр җыя. Абый гербарий әзерли. Мин җиләк җыям.

4. Фигыльләрне барлык һәм юклык формаларында зат-сан белән төрләндерегез.

Килә, яза, ясый.

5. Фигыльләрне юклык формасына куеп, җөмләләр төзегез.

Бара, килә, сибә, чыга, керә, тора.

6. Сообщите матери, что:

— вы не пойдёте в магазин;
— Коля не идёт в школу;
— Наташа не моет посуду;
— вы не читаете книгу;
— вы с другом не идёте на репетицию;
— телевизор не работает.

20—21 нче дәресләр

1. Таблицаны өйрәнегез.

Билгеле үткән заман хикәя фигыль
Прошедшее очевидное время глагола изъявительного наклонения

Основа оканчивается:	Аффиксы
на гласный или звонкий согласный звук	
яз кил аша әзерлә	-ды -де -ды -де
на глухой согласный звук	
кит кайт	-те -ты

2. Исегездә калдырыгыз!

К основам глагола, оканчивающимся на гласные или звонкие согласные звуки, в прошедшем времени присоединяются аффиксы **-ды/-де:** тор-ды, кил-де.

К основам глагола, оканчивающимся на глухие согласные звуки, в прошедшем времени присоединяются аффиксы **-ты/-те:** кайт-ты, кит-те.

3. Укыгыз. Үткән замандагы фигыльләрне табыгыз. Алар ничек ясалган?

1. Кичә Марат «биш»ле алды, ә Коля «дүрт»ле алды. 2. Телевизордан кызыклы кино башланды. 3. Оля өй эшен вакытында эшләде. 4. Лена иртәнге ашны ашады һәм мәктәпкә китте. 5. Аннан соң ул өйгә кайтты, дәресләрен әзерләде.

4. Фигыльләрне тиешле алмашлыклар белән языгыз.

… киттем, … киттең, … килде, … әйттем, … эшләдең, … сөйләде, … алдың, … бирде, … ашадым, … әзерләдең.

5. Сүзләрне дөрес укыгыз, тәрҗемәсен табыгыз.

[кәйә́ф], [wa°ҡы́т], [ә̆шлә́мәдә̆], [ŏзá ҡ], [ҡы̆зы̆ҡлы́], [бә̆т̄ә́], [чирә̆газағы́].

6. Сүзләрне төрләндерегез, дәвам итегез.

Минем кәефем, эшем, вакытым.
Синең … , … , … .
Аның … , … , … .

7. Сүзләрнең антоним парларын табыгыз, җөмләләр төзегез.

юк	тиз
озак	башланды
бетте	бүген
иртәгә	бар

8. **Исегездә калдырыгыз!**

по математике — математика**дан**
по татарскому языку — татар телен**нән**
по истории — тарих**тан**
по рисованию — рәсем**нән**

9. Диалогны укыгыз, дустыгыз белән сөйләшеп карагыз.

— Олег, нигә кәефең юк?
— Математикадан «ике»ле алдым.
— Ни өчен?
— Өй эшен эшләмәдем.
— Кызганыч...

10. Как вы думаете, почему у мальчика нет настроения?

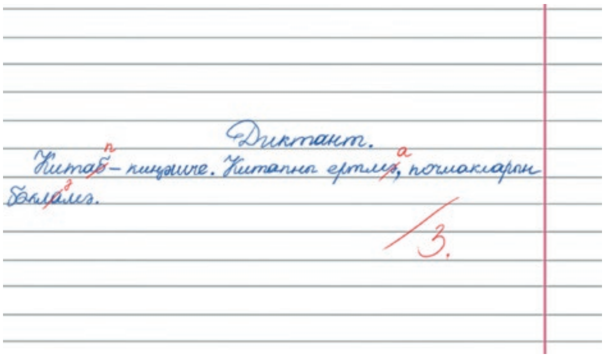

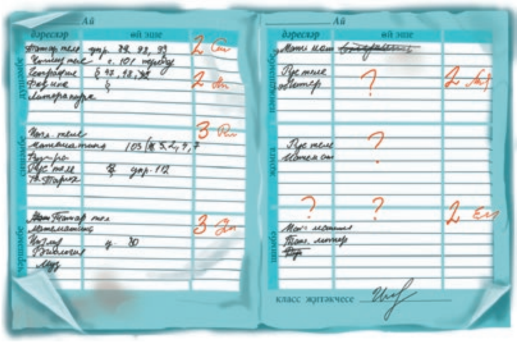

11. Җөмләләрне дәвам итегез, сораулар куегыз.

1. Олег — яхшы укучы, чөнки ул ... .
2. Петя өй эшен эшләми, шуңа күрә ... .

12. Хикәяне укыгыз. Ничек уйлыйсыз, хикәягә нинди исем бирергә була?

Бүген Олегның кәефе юк. Ул математикадан «ике»ле алды. Нигә дисеңме? Ул кичә өй эшен эшләмәде. Башта бик озак урамда уйнады. Аннан соң телевизордан кызыклы кино башланды. Кино кичке сәгать 10 да бетте.

Олег һәрвакыт өй эшен вакытында эшләргә уйлый. Ләкин ул сүзендә тора алмый. Чирек азагы җитә. Математикадан ничәле чыгар? Контроль эштән дә «өч»ле генә булды. Иртәгә тагын контроль эш.

13. Ике раслауның кайсысы дөрес?

1. Бүген Олегның кәефе бар.
   Олегның кәефе юк.

2. Олег өй эшен эшләп бетерде.
   Олег өй эшен эшләмәде.

3. Олег контроль эштән «биш»ле алды.
   Олег контроль эштән «өч»ле алды.

14. Җөмләләрне хикәя эчтәлеге тәртибендә урнаштырыгыз, сөйләргә өйрәнегез.

Кичә ул урамда бик озак уйнады, телевизор карады. Математикадан «ике»ле алды. Олегның кәефе юк. Олег өй эшен вакытында эшләми. Тиздән чирек азагы, Олегка математикадан ничәле чыгар? Иртәгә контроль эш.

15. Мәзәкне укыгыз. Вадим математиканы нигә начар белә?

— Вадим, нигә син математикадан хәзер начар билгеләр аласың? Дәрескә әзерләнмисеңме әллә? — ди әтисе.

— Юк, әти, мин хәзер Андрей белән утырам. Ул математиканы бик начар белә, — ди улы.

22—23 нче дәресләр

1. Сүзләрнең дөрес тәрҗемәсен табыгыз, дәфтәрегезгә языгыз.

кызыклы

1) хороший
2) интересный
3) красивый

чирек

1) урок
2) четверть
3) перемена

язма эш

1) контрольная работа
2) самостоятельная работа
3) письменная работа

2. Җөмләләрнең дөрес тәрҗемәсен табыгыз.

Олег өй эшен вакытында эшләми.
1. Олег не может выполнить домашнее задание вовремя.
2. Олег делает домашнее задание вовремя.
3. Олег не делает домашнее задание вовремя.

Иртәгә тагын контроль эш.
1. Завтра снова контрольная работа.
2. Сегодня снова самостоятельная работа.
3. Завтра снова самостоятельная работа.

3. Хикәя эчтәлегенә туры килмәгән җөмләне табыгыз, дәфтәрегезгә языгыз.

1. Олег математикадан «биш»ле алды. 2. Ул өй эшен эшләмәгән иде. 3. Телевизордан кызыклы кино башланды.

4. Ике раслауның кайсысы дөрес?

1. Олег өй эшен вакытында эшли.
   Олег өй эшен вакытында эшләми.

2. Олег контроль эшне яхшы эшләде.
   Олег контроль эшне начар эшләде.

5. Хикәянең эчтәлегенә кайсы исем күбрәк туры килә?

1. Олегның кәефе юк. 2. Олег сүзендә тора алмады. 3. Ялкау укучы. 4. Олег уйнарга ярата. 5. Олег — начар укучы.

6. Хикәядәге 3—4 нче җөмләләрнең эчтәлеге буенча сораулар уйлагыз.

7. Диалогларны дустыгыз белән сөйләшегез.

1. — Олег, әйдә урамга уйнарга чыгабыз.
— Ә син өй эшләрен эшләдеңме?
— Юк әле.
— Әйдә башта өй эшләрен эшлибез, аннан соң чыгабыз.

2. — Олег, әйдә уйнарга чыгабыз.
— Юк, мин чыкмыйм.
— Ни өчен?
— Мин дәрес әзерлим.
— ... .

8. Узнай у друга:

— какие отметки он сегодня получил;
— сколько уроков было;
— какой был первый урок;
— писали ли они диктант;
— есть ли у него тетрадь в клетку.

9. Сорауларга җавап бирегез.

1. Олегның нигә кәефе юк?
2. Ул математикадан нинди билгеләр ала?
3. Чирек азагы кайчан?
4. Олегка математикадан ничәле чыгар?

10. Әйтик, Олег яхшы укучы, ди. Ул өй эшләрен вакытында эшли. Хикәя ничек үзгәрер? Үз вариантыгызны язып карагыз.

11. Үзегез язган хикәянең эчтәлеген сөйләргә өйрәнегез.

24—25 нче дәресләр

1. **Исегездә калдырыгыз!**

Сан
Имя- числительное

Имя числительное обозначает количественный признак предметов: биш (китап), өч (дәрес).

В татарском языке имена существительные при числительных употребляются в единственном числе: өч укучы, бер китап, ун дәфтәр.

Количественные числительные отвечают на вопрос **ничә?** и обозначают количественный признак предметов: өч укучы, бер китап, ун дәфтәр.

Порядковые числительные отвечают на вопрос **ничәнче?**, имеют аффиксы **-ынчы/-енче, -нчы/-нче:** унынчы, сигезенче, алтынчы, җиденче. Обозначают порядок предметов при счёте.

Собирательные числительные отвечают на вопрос **ничәү?** и обозначают совокупность предметов. Данный разряд числительных не имеет определяемого слова и образуется только в пределах десяти: берәү, икәү, өчәү, ..., унау.

2. Саннарны табыгыз, аларның төркемчәләрен билгеләгез.

1. Без өчәү урманга киттек. 2. Абыем — алтынчы сыйныфта, апам җиденче сыйныфта укый. 3. Миңа бүген өч дустым кунакка килде.

3. Тәрҗемә итегез.

15 яблок, 12 книг, 10 тетрадей, 2 кг апельсинов, 5 кг муки, 16 учеников, 8 девочек, 9 мальчиков.

4. Нокталар урынына тиешле кушымчаларны өстәп, 7, 28, 29, 30, 31, 365 саннарын кулланып, җөмләләр төзегез.

Бер атна...
Бер ай... **?** көн.
Бер ел...

5. Рәсемгә карагыз һәм әйтегез: салават күперендә ничә төс бар? Алар нинди?

6. Саннарны сүз белән языгыз, җөмләләр төзегез.

10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 1000

7. Саннарны дөрес әйтергә өйрәнегез.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
11	12	13	14	15	16	17	18	19
111	112	113	114	115	116	117	118	119

8. Исегезгә төшерегез!

мәсьәлә — задача; **мисал** — пример
кушарга — прибавить; **тапкырларга** — умножать
алырга — вычитать; **бүлергә** — делить

9. Скажите:

— сколько вам лет;
— в какой школе вы учитесь;
— в каком ряду вы сидите;
— сколько мальчиков и девочек в классе;
— сколько человек у вас в семье;
— что вам надо пять тетрадей в клетку и пять тетрадей в линейку.

10. Какой вопрос зададите, чтобы узнать:

— сколько человек у них в семье;
— сколько комнат у них в квартире;
— в каком классе учится Марат;
— сколько книг прочитал Марат летом;
— в каком ряду сидит Марат?

11. Дәресләр расписаниесен дәвам итегез.

Беренче дәрес — математика. Икенче дәрес — ... .

12. Мәзәкне укыгыз, ошаса, сөйләргә өйрәнегез.

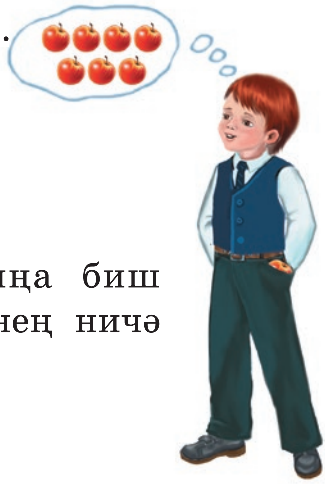

Укытучы беренче сыйныф укучысыннан:
— Бишкә берне кушсаң (если прибавишь), ничә була? — дип сорый.
Малай эндәшми.
— Алайса, тыңла. Әйтик, башта мин сиңа биш алма, аннары бер алма бирәм. Шуннан соң синең ничә алмаң була?
— Җиде.
— Ничек?
— Чөнки минем кесәдә (в кармане) бер алма бар иде.

26—27 нче дәресләр

1. Исегезгә төшерегез!

«5» — «биш»ле	«3» — «өч»ле	
«4» — «дүрт»ле	«2» — «ике»ле	
. — нокта	, — өтер	? — сорау

2. Сүзләрне дөрес укыгыз.

Кечкенә [кә̆чкә̆нә́], укучы [уķучы́], хата [хаºта́], хатасыз [хаºтасы́с], алды [аºлды́].

3. Сүзләрнең һәм сүзтезмәләрнең (словосочетаний) тәрҗемәсен табыгыз, җөмләләр уйлагыз.

1) хата — ...
   хатасы бар — ...
   хатасы юк — ...
   хаталы — ...
   хатасыз — ...

2) 1 укытучы — ...
   5 укучы — ...
   4 кыз — ...
   6 малай — ...
   3 дус — ...

4. Текстны укыгыз, исем бирегез, эчтәлеген сөйләгез.

Без бүген дәрестә кечкенә диктант яздык. Диктант җиңел иде. Без диктантны дәрестә тикшердек. 4 укучы — «биш»ле, 6 укучы — «дүрт»ле, 3 укучы «өч»ле алды. Минем дустым Олег чиста, хатасыз язды. Ул «биш»ле алды. Ә минем ике хатам бар: нокта һәм өтер төшеп калган. Мин «дүрт»ле алдым.

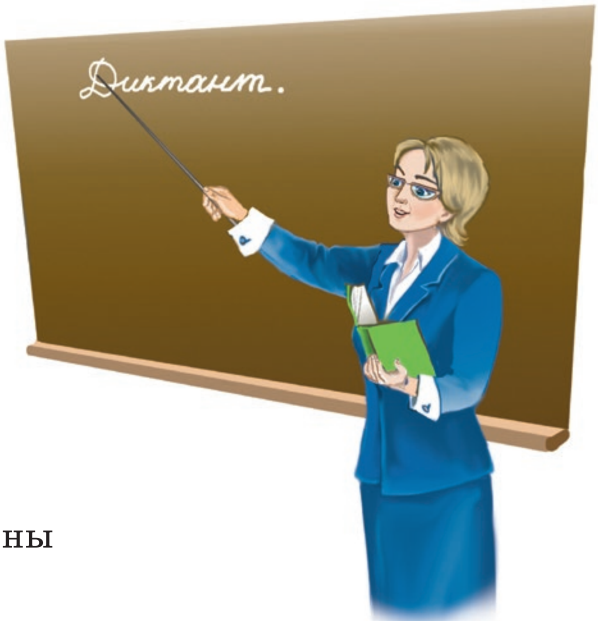

тикшердек — проверили
төшеп калган — здесь: пропущены

5. Җөмләләрне текст эчтәлеге тәртибе буенча укыгыз.

Диктант җиңел иде. Минем дустым Олег чиста, хатасыз язды. Без бүген дәрестә кечкенә диктант яздык. Мин «дүрт»ле алдым.

6. Бу сүзләрнең антонимнарын табыгыз.

кечкенә — ...	бүген — ...
җиңел — ...	бар — ...
чиста — ...	ялкау — ...

7. Нокталар урынына тиешле кушымчаларны өстәгез.

Мин диктант яза... . Без диктант яза... . Мин «биш»ле алды... . Без «биш»ле алды... . Мин чиста язды... . Без чиста язды... .

8. Җөмләләрне үрнәк буенча киңәйтеп языгыз.

Ү р н ә к:
Без яздык.
Без диктант яздык.
Без бүген дәрестә диктант яздык.

Җ ө м л ә л ә р: Мин барам. Мин алам. Мин язам. Мин укыйм.

9. Исегездә калдырыгыз!

чөнки — потому что
ләкин — но

Олег «биш»ле алды, **чөнки** ул хатасыз язды. —
Олег получил пять, **потому что** он написал без ошибок.

Оля чиста язды, **ләкин** бер хатасы бар иде. —
Оля написала чисто, **но** была одна ошибка.

10. Диалогка төшеп калган җөмләләрне куеп языгыз.

— Син диктанттан (по диктанту) ничәле алдың?
— ... .
— Ничә хатаң бар иде?
— ... .

11. Җөмләләрне дәвам итегез.

Саша «дүрт»ле алды, чөнки ... .
Маша «биш»ле алды, ләкин ... .
Петяның диктантта хатасы юк, ләкин ... .
Аня мәсьәләне чиште, ләкин мисалны ... .

12. Спросите друг у друга, какие отметки вы сегодня получили.

13. Напишите о том, что вы делаете на уроках математики, русского языка, татарского языка.

МИН — ӨЙДӘ БУЛЫШЧЫ

28—29 нчы дәресләр

1. Сүзләрне дөрес укырга өйрәнегез, тәрҗемә итегез.

[иртә́], [иртә́н], [йŏклóй], [уйанá], [хәйӗрлә́ иртә́], [уры́н], [җыйáм], [йуы́нáм], [үзә́м].

2. Төрләнешне дәвам итегез.

Мин торам, җыям, юынам.
Син ..., ..., ...
Ул ..., ..., ...

3. **Исегездә калдырыгыз!**

Хәерле иртә! — Доброе утро!
Хәерле көн! — Добрый день!
Хәерле кич! — Добрый вечер!
үзем — сам (сама)

4. Шигырьне укыгыз. Шигырьдәге герой кемнәргә хәерле иртә тели?

Хәерле иртә!

Әтәчтән дә иртәрәк
Уяндым мин, әлбәттә.
— Хәерле иртә, әнкәем!
— Хәерле иртә, әткәем!

Үзем урын җыям мин,
Үзем юына алам.
— Хәерле иртә, әбкәем!
— Хәерле иртә, бабам!

Мәктәпкә үзем барам,
«Биш»леләр генә алам.
— Хәерле иртә, апа!
— Хәерле иртә, мәктәп!

Л. Лерон

үзем — сам
урын җыям — заправляю постель
юына алам — могу умываться

5. Әйтик, шигырьдәге малайның исеме Рөстәм, ди. Шигырьне укыгыз һәм әйтегез: иртән Рөстәм нәрсәләр эшли?

6. Җөмләләрне шигырь эчтәлеге тәртибендә (в последовательности содержания стихотворения) языгыз, эчтәлеген сөйләгез.

Рөстәм иртә тора. Әти-әнисенең хәлләрен сорый. Мәктәпкә китә. Юына. «Хәерле иртә!» — дип әйтә. Урынын җыя. Иртәнге ашны ашый. «Сау булыгыз!» — дип әйтә.

7. Рөстәм иртән нишли? Сез нишлисез?

Ү р н ә к: Рөстәм иртән юына. Рөстәм ... .
Мин иртән юынам. Мин ... .

8. Рөстәм тәрбияле малаймы? Ни өчен? Җавабыгызда терәк схеманы файдаланыгыз.

Рөстәм — ... малай, чөнки ул ... .

9. Как скажете о том, что:

— вы встаёте рано;
— сами убираете постель;
— сами умываетесь;
— сами уходите в школу?

10. Спросите у друга:

— встаёт ли он утром сам;
— убирает ли он постель;
— пьёт ли он утром чай.

30—31 нче дәресләр

1. Рәсемнәргә карап, вакытны дөрес әйтергә өйрәнегез.

сәгать 6 — 6 часов
сәгать 6 да — в 6 часов
6 сәгать 10 минут — 6 часов 10 минут
6 сәгать 10 минутта — в 6 часов 10 минут

сигезенче ярты — половина восьмого
сигезенче яртыда — в половине восьмого
5 минуттан җиде тула — без пяти минут семь

2. Исегездә калдырыгыз!

Сәгать ничә? — Который час?
Сәгать алты. — Шесть часов.
Сәгать ничәдә? — В котором часу?
Сәгать алтыда. — В шесть часов.

3. Тәрҗемә итегез.

1) сәгать җиде — ...
сәгать җиденче ярты — ...
сәгать җидедә — ...
сәгать җиденче яртыда — ...

2) иртә — ...
дәресләр башлана — ...
иртәнге аш — ...

иртән — ...
дәресләр бетә — ...
кичке аш — ...

4. Дөрес тәрҗемәне табыгыз.

йокыдан тору		подготовка уроков
дәресләр		обед
төшке аш		отдых
ял итү	**?**	занятия в школе
дәрес әзерләү		подъём
кичке аш		сон
йокы		ужин

5. Расположите рисунки по порядку режима дня. Расскажите о своём режиме дня.

6. Скажите, что:

— ваша мама встаёт в 6 часов утра;
— вы обедаете в 11 часов 15 минут;
— братишка приходит из школы в 2 часа дня;
— вы ужинаете в 8 часов вечера.

7. Спросите у друга:

— во сколько часов он встаёт утром;
— делает ли он зарядку;
— во сколько часов начинаются уроки в школе;
— во сколько часов заканчиваются уроки;
— во сколько часов он играет на улице;
— во сколько он ложится спать.

8. Как вы спросите у прохожего время?

— Хәзер сәгать ничә?
— Әйтегезче, зинһар, вакыт күпме?
— Гафу итегез, сәгать ничә?

32—33 нче дәресләр

1. Җөмләләрне укыгыз. 1 нче һәм 2 нче баганалардагы (в столбиках) фигыльләрнең кушымчаларын чагыштырыгыз. Алар нәрсә белән аерылалар?

Рәсим тора.	Рәсим торды.
Рәсим юына.	Рәсим юынды.
Рәсим ашый.	Рәсим ашады.
Нәсим зарядка ясый.	Нәсим зарядка ясады.
Нәсим мәктәпкә китә.	Нәсим мәктәпкә китте.
Нәсим мәктәптән кайта.	Нәсим мәктәптән кайтты.

2. Укыгыз. Үткән замандагы фигыльләрне табыгыз. Алар ничек ясалган?

Кичә Марат иртәнге сәгать җидедә торды. Салкын су белән юынды. Зарядка ясады. Ул иртәнге ашны ашады

һәм мәктәпкә китте. Аннан соң ул өйгә кайтты, дәресләрен әзерләде.

3. Фигыльләр белән җөмләләр төзегез.

кайта	юына	уйный	китә
кайтты	юынды	уйнады	китте

4. Малай нишли?

5. Сез бу эшләрнең барысын да эшлисезме? Ә кайсыларын эшләмисез? Санап чыгыгыз.

6. Әйтик, рәсемдәге малайның исеме — Костя. Ул нишләде?

7. Костяга рәсемдәге эшләрне эшләргә кушыгыз.

8. **Җый, үтүклә, сөрт** фигыльләрен билгеле үткән заман хикәя фигыль формасында кулланып, җөмләләр төзегез.

34—35 нче дәресләр

1. Обратите внимание на спряжение глаголов прошедшего определённого времени.

Билгеле үткән заман хикәя фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше

Спряжение глаголов прошедшего определённого времени

Барлык формасы		
	Берлек санда	Күплек санда
I II III	мин булыш-**ты-м** син булыш-**ты-ң** ул булыш-**ты**	без булыш-**ты-к** сез булыш-**ты-гыз** алар булыш-**ты-лар**
I II III	мин ю-**ды-м** син ю-**ды-ң** ул ю-**ды**	без ю-**ды-к** сез ю-**ды-гыз** алар ю-**ды-лар**
I II III	мин сөрт-**те-м** син сөрт-**те-ң** ул сөрт-**те**	без сөрт-**те-к** сез сөрт-**те-гез** алар сөрт-**те-ләр**
Юклык формасы		
	Берлек санда	Күплек санда
I II III	мин булыш-**ма-ды-м** син булыш-**ма-ды-ң** ул булыш-**ма-ды**	без булыш-**ма-ды-к** сез булыш-**ма-ды-гыз** алар булыш-**ма-ды-лар**
I II III	мин сөрт-**мә-де-м** син сөрт-**мә-де-ң** ул сөрт-**мә-де**	без сөрт-**мә-де-к** сез сөрт-**мә-де-гез** алар сөрт-**мә-де-ләр**

2. **Бар**, **кил** фигыльләрен зат-сан белән төрләндерегез.

3. Бирелгән ситуацияләргә карата ризалыгыгызны (согласие) яки риза булмавыгызны (несогласие) белдерегез.

Ү р н ә к: — Мин өйдә булыштым.
— Әйе, мин өйдә булыштым.
— Юк, мин өйдә булышмадым.

1. Мин физзарядка ясадым.
…
…

2. Мин кибеткә бардым.
…
…

3. Мин аш пешердем.
…
…

4. Мин «биш»ле алдым.
…
…

4. 43 нче биттәге рәсемнәрдә күрсәтелгән эшләрне башкару турында диалог төзегез.

5. Сообщите другу о том, что:

— вы сами убрались в комнате;
— вы открыли форточку;
— вы помыли полы;
— у вас в квартире чисто.

6. **Исегездә калдырыгыз!**

Слова одобрения

яхшы — хорошо; **ярый** — ладно
бик яхшы, бик әйбәт — очень хорошо

7. Выразите одобрение по поводу сообщения собеседника.

Ү р н ә к: — Мин бүген театрга билет алдым.
— Яхшы.

Т е м а л а р: өй җыештыру; идән юу.

8. Өйдә бер атна эчендә эшләгән эшләрегезне язгыз. Бер-берегезгә сөйләгез.

36—37 нче дәресләр

1. Сүзләрне дөрес укырга өйрәнегез, тәрҗемә итегез.

[йо̆ко́], [о̆за́к], [ко̆йма́к], [һәрwакы̆т].

2. Как изменятся глаголы, если действия происходят:

а) в настоящем времени;
б) в прошедшем времени?

Д е й с т в и я: тор, юын, җыйма, әзерлә, эчмә, әйт, кит.

3. Укыгыз һәм әйтегез: сез кемгә охшар идегез (на кого хотели бы быть похожим)?

1. Рәсим йокыдан торды. Озак юынды. Урын-җирне җыймады.

Әнисе бик тәмле итеп ашарга әзерли. Өстәлдә — коймак белән чәй. Алар бергә чәй эчтеләр. Рәсим әнисенә рәхмәт әйтте, аннан соң мәктәпкә китте.

2. Илнур һәрвакыт иртә тора. Юына, киенә, урын-җирне җыя. Ул кухняда әнисенә булыша: ипи кисә, өстәлгә тәлинкәләр, кашыклар куя. Нинди рәхәт әни белән бергә чәй эчү! Аннан соң Илнур мәктәпкә китә.

4. Ике раслауның кайсысы дөрес?

1. Илнур һәрвакыт урын-җирне үзе җыя.
   Рәсим һәрвакыт урын-җирне үзе җыя.

2. Рәсим әнисенә булышты.
   Илнур әнисенә булышты.

3. Илнур ипи кисмәде, тәлинкәләр, кашыклар куймады.
   Рәсим ипи кисмәде, чәй әзерләмәде.

5. Берегез укыгыз, икенчегез тыңлагыз. Икенче җөмләдәге аерманы табыгыз.

1. Рәсим иртә торды.
   Илнур иртә тора.
2. Илнур урынын үзе җыя.
   Рәсим урынын үзе җыймый.
3. Илнур чәй әзерли.
   Рәсим чәй әзерләми.

6. Бирелгән фигыльләрне хәзерге һәм билгеле үткән заманда барлык һәм юклык формаларында зат-сан белән төрләндерегез.

Булыш, ю.

7. Хикәяләрне I зат исеменнән сөйләп карагыз.

8. Тиешле фигыльләрне куеп, таблицаны тутырыгыз.

Илнур нишли?	Рәсим нишли?
урынын … ипи … тәлинкә … кашык …	урынын … ипи … тәлинкә … кашык …

38—39 нчы дәресләр

1. **Исегездә калдырыгыз!**

Кереш сүзләр
Вводные слова

Минемчә — по-моему; **минем фикеремчә, минем уйлавымча** — по моему мнению; **әлбәттә** — конечно; **кызганычка каршы** — к сожалению; **бәхеткә каршы** — к счастью; **киресенчә** — наоборот.

2. Бу сүзләрне дөрес укыйсызмы?

Тырыш [тырыш], ихтирамлы [ихтыйрамлы], ихтирамсыз [ихтыйрамсыс], тәрбияле [тәрбийәлә], ярдәмчел [йәрдәмчәл].

3. Кереш сүзләрне кулланып, малайларга бәя бирегез.

Терәк сүзләр: эшчән, начар, тырыш, әйбәт, ялкау, ихтирамсыз, ихтирамлы, тәрбияле, ярдәмчел.

4. Җөмләләрне тәгалләгез.

1. Илнур — ... малай, чөнки ... .
2. Рәсим — ... малай, чөнки ... .

5. Илнурны мактагыз. Рәсимгә киңәшләр бирегез.

6. Илнур белән Рәсим турындагы хикәяләрне үзегез теләгәнчә үзгәртеп языгыз.

7. Таблицаны тутырыгыз.

Содержание речевых действий	Речевой образец	Грамматическая форма глагола
Как сказать о том, что вы делаете в данный момент?	...	...
Как сказать о том, что вы уже сделали?	...	...
Как выразить повеление?	...	...
Как выразить просьбу?	...	...
Как похвалить?	...	...

8. Спросите у друга:

— рано ли он встаёт;
— убирает ли он постель;
— помогает ли он маме.

9. Илнур белән Рәсим турында үзегез язган хикәяләрне сөйләргә өйрәнегез.

40—41 нче дәресләр

1. Исегездә калдырыгыз!

Инфинитив

Инфинитив отвечает на вопросы что делать? что сделать? **(нишләргә?)**, что не делать? что не сделать? **(нишләмәскә?)** и образуется: в положительной форме присоединением к основе на гласный звук аффиксов **-рга/-ргә**, к основе на согласный звук аффиксов — **-ырга/-ергә**, **-арга/-әргә.**

Инфинитив в речи часто употребляется со словами: **кирәк** — надо; **кирәкми** — не надо; **ярый** — ладно, можно; **ярамый** — нельзя, невозможно; **мөмкин** — можно; **мөмкин-түгел** — невозможно, нельзя; **тиеш** — должен; **тиеш-түгел** — не должен; **була** — можно; **булмый** — нельзя.

Правила присоединения аффиксов, образующих инфинитив, к основе глагола

Глаголы	Аффиксы	Примеры
Глаголы с основой, оканчивающейся на **гласный**	**-рга/-ргә-** -	**аша-рга** — кушать **сөйлә-ргә** — рассказывать
Глаголы с основой из 2–3-х слогов, оканчивающейся на **согласный**	**-ырга/-ергә-** -	**булыш-ырга** — помочь **өйрән-ергә** — научиться
Глаголы с основой из одного слога, оканчивающейся на **р, л**	**-ырга/-ергә-** -	**бар-ырга** — идти **кил-ергә** — прийти
Глаголы с основой из одного слога, оканчивающейся на согласные, кроме **р, л, й**	**-арга/-әргә-** - -	**яз-арга** — писать **бас-арга** — встать **өз-әргә** — рвать **үс-әргә** — расти
Глаголы с основой из одного слога, оканчивающейся на **й, и**	**-ярга/-яргә**	**җый** — **җыярга** — собирать **ки** — **кияргә** — надевать

2. Ноктала урынына тиешле кушымчаларны өстәп языгыз.

1. Әни, урамга чы(к)... мөмкинме? 2. Эш беткәч, уйна... ярый. 3. Гөлләргә еш су си(п)... ярамый. 4. Кич безгә Радик кил... мөмкин. 5. Өйдә әнигә булыш... кирәк. 6. Савыт-сабаларны ю... кирәк.

3. **Ярый**, **ярамый**, **кирәк**, **кирәк түгел** сүзләрен кулланып, җөмләләр төзегез.

4. Рәсим турында хикәяне исегезгә төшерегез. Инфинитив формасын һәм **кирәк**, **ярамый** сүзләрен кулланып, аңа киңәшләр бирегез.

Үрнәк: Рәсим бик озак юына.
Рәсим, тиз юынырга кирәк.

1. Урын-җирен җыймый.
...

2. Әнисенә иртән булышмый.
...

3. Мәктәпкә соңга кала.
...

5. Как скажете о том, что:

— утром надо убирать постель;
— зубы надо чистить каждый день;
— утром надо делать зарядку;
— нельзя опаздывать на урок;
— нельзя бегать в классе;
— нельзя шуметь на уроке?

6. Сообщите о том, что мама велела вам:

— сходить в магазин;
— купить молоко, хлеб;
— вынести мусор;
— подмести полы.

7. Спросите у друга, велела ли его мама:

— сходить в магазин;
— купить молоко, хлеб;
— вынести мусор;
— подмести полы.

8. Как скажете, если ваш друг помог:

— составить диалог;
— готовить уроки;
— решить задачу;
— написать сочинение?

42—43 нче дәресләр

1. Хикәяне укыгыз. Ләйлә белән Наил әниләренә ничек булыштылар?

Менә кич җитте. Әниләре эштән кайтты. Өй чиста. Кибеткә барырга кирәкми. Өстәлдә әзер аш. Чәй дә кайнаган.

Әниләре:

— Менә рәхмәт, балалар. Кем эшләде моны? — дип сорады.

Ләйлә белән Наил бер-берсенә карап елмайдылар.

кайнаган — вскипел
бер-берсенә — друг на друга
елмайдылар — улыбнулись

2. Җөмләләрне тутырып языгыз.

Наил тузан … . Ләйлә гөлләргә су … . Балалар кичке ашны … . Әниләре эштән … . Әниләре балаларны … . Ләйлә белән Наил … .

3. **Исегездә калдырыгыз!**

Ничек мактарга? — Как похвалить?

Булдыргансың!
Шәп булган!
Нинди эшчән малай (кыз)!
Бик яхшы!

4. Восстановите диалоги. Выберите реплику, выражающую похвалу.

— Әни, без өйне җыештырдык.
— ...

1. Шулаймы?
2. Менә булдыргансыз.
3. Кайчан?
4. Син яхшы эшләгәнсең.

— Абый, мин кибеткә бардым.
— ...

1. Чынлапмы?
2. Кайсы кибеткә?
3. Син эшчән.
4. Яхшы булган.

5. Допустим, ваш друг говорит о своих хороших поступках. Его надо похвалить. Составьте диалог.

6. Әйтик, Наил Ләйләгә:
— кибеткә барырга;
— гөлләргә су сибәргә;
— идән юарга куша.

Ул ничек әйтер?

7. Хикәядән үткән заман хикәя фигыльләрне табыгыз, аларны хәзерге заман формасында языгыз.

8. Бу бәяләрнең кайсысы Наил белән Ләйләгә туры килә? Аларны кулланып, Наил белән Ләйләне мактагыз.

Тыйнак, ялкау, эшчән, тыңлаучан, начар, әти-әниләрен яраталар, мактанчык, ихтирамлы, мактанчык түгел, үзара дус.

9. 1 нче күнегүдәге хикәягә охшаган хикәя языгыз.

44—45 нче дәресләр

1. **Исегезгә төшерегез!**

иртәнге аш — завтрак
көндезге аш — обед
кичке аш — ужин

2. Фигыльләрне таблицага языгыз.

Боерык фигыль	Инфинитив	Хәзерге заман хикәя фигыль	Үткән заман хикәя фигыль
...	...	...	...

Фигыльләр: әзерли, уйный, эшли, бирде, булыша, бирмәде, килде, әйтте, чишәргә, эшләргә, әрче, тыңла, ярдәм ит, юарга.

3. Как скажете о том, что:

— вам задали домашнее задание;
— вам не задали домашнее задание?

4. Спросите у друга:

— задали ли им домашнее задание;
— помогает ли он матери.

5. Укыгыз һәм әйтегез: Рәсимнең эше бармы?

Әнисе кичке аш әзерли. Ә Рәсим кечкенә мәче белән уйнап йөри.

— Нигә дәресләреңне әзерләмисең?
— Ә безгә өй эше бирмәделәр.
— Алайса, пычак ал да бәрәңге әрче!

Кинәт Рәсим өстәл янына килде дә әйтте:

— Ай, әни, онытттым. Миңа әле ике мәсьәлә чишәргә кирәк.

А. Әсәдуллиннан

алайса — если так
бәрәңге әрче — почисти картошку
кинәт — вдруг
ике мәсьәлә чишәргә кирәк — надо решить две задачи
оныттым — забыл

6. Дөрес укыдыгызмы?

Кичке [кичкә́], аш әзерли [а°ш әзә̆рли́], кечкенә [кә̆чкә̆нә́], бәрәңге [бәрәңгә́], оныттым [о̆но̆т̄о́м].

7. Тексттан фигыльләрне табыгыз, 2 нче күнегүдәге таблицага урнаштырыгыз.

8. Үрнәк буенча дәвам итегез.

Ү р н ә к: әйтте — әйтмәде, ...

Бирде, әрчеде, әзерләде, уйнады, эшләде, тыңлады, алдашты.

9. Тексттан Рәсимнең эше юклыгын, эш эшләргә теләмәгәнен күрсәткән җөмләләрне табыгыз.

10. Сорауларга җавап бирегез.

1. Рәсим нишли?
2. Рәсимнең әнисе нәрсә эшли?
3. Әнисе Рәсимгә нинди эш куша?

11. Ничек уйлыйсыз: Рәсим дөрес эшләдеме? Фикерегезне языгыз.

12. Текстның эчтәлеген сөйләргә өйрәнегез.

46—47 нче дәресләр

1. Таблицадан файдаланып, Рәсимгә бәя бирегез.

Нәрсә әйтте?	Өй эше бирмәделәр. Ике мәсьәлә чишәргә кирәк.
Нишләде?	Песи белән уйнады. Әнисен алдады. Әнисенә ярдәм итмәде.
Ул нинди?	Алдаша (врёт), алдашмый (не врёт), ике төрле сөйли, эшчән, ялкау, шаян, уен ярата, вакыты юк, песи ярата, әнисен ярата, әйбәт булышчы, әйбәт булышчы түгел.
Рәсим сиңа ошадымы?	Рәсим миңа ошады, чөнки … . Рәсим миңа ошамады, чөнки … .
Рәсим дөрес эшләдеме?	Рәсим дөрес эшләде, чөнки … . Рәсим дөрес эшләмәде, чөнки … .

2. Әйтик, Рәсим әнисенә булышырга тели. Ул ничек җавап бирер?

1. Ярый, әни, мин сиңа бәрәңге әрчергә булышам.
2. Ай, әни, оныттым. Миңа әле ике мәсьәлә чишәргә кирәк.
3. Әни, аз гына уйныйм инде.
4. Башта мин ике мәсьәлә чишәм, аннан соң бәрәңге әрчим.

3. Әйтик, Рәсим әнисенә булышты, ди. Ул нәрсәләр эшләде? Хикәяне үзгәртеп сөйләгез.

4. Ике хикәяне дә сәхнәләштерегез. Уйнаучыларга бәя бирегез.

5. Как скажете о том, что:

— мама готовит ужин;
— вы помогаете маме;
— потом вы сделаете уроки;
— потом вы решите две задачи?

6. Спросите у друга:

— готовит ли он уроки;
— приготовил ли он сегодня уроки;
— выйдет ли он на улицу;
— выходил ли он сегодня на улицу.

7. Как скажете о том, что вы:

— помогали папе;
— не помыли полы;
— не гладили бельё;
— не играли на улице?

8. Өйдә әти-әниләрегезгә булышу турында бер-берегезгә киңәшләр бирегез.

48 нче дәрес

1. Рәсемнәр урынына сүзләр куегыз һәм җөмләләрне укыгыз. Сорауларга җавап булып килгән сүзләрне билгеләгез.

Кем?	Кемгә?	Нишләргә? Нишлим?
Мин Без		өстәл әзерләргә булышам. өстәл әзерләргә ярдәм итәбез.
Мин Без		машина юарга булышам. машина юарга ярдәм итәбез.

2. Төшеп калган сүзләрне куеп, сорауларга җавап языгыз: сез кемгә булышасыз, нишлисез?

Мин ...гә ... булышам.
Мин ...га ... булышам.
Мин ...кә ... ярдәм итәм.
Мин ...ка ... ярдәм итәм.

3. Спросите у друга, помогает ли он маме:

— мыть полы;
— пылесосить;
— поливать цветы;
— выносить мусор.

4. Попросите друга помочь вам:

— готовить уроки;
— гладить бельё;
— решить примеры;
— купить продукты.

5. Диалогларны дәвам итегез.

1\. — Син әниеңә булышасыңмы?
— Әйе, булышам.
— Ничек булышасың?
— ... .

2\. — Әби, светофорда кызыл ут яна, юл аркылы чыгарга ярамый.
— Улым, утны күрмим бит.
— ... .

6. Как скажете о том, что вы помогаете маме:

— чистить картошку;
— убирать комнату;
— накрывать на стол?

7. Әйтик, сез энегез яки сеңлегез белән әниегезгә булышырга телисез. Сезнең арада нинди сөйләшү булыр? Дәфтәрегезгә языгыз.

49 нчы дәрес

1. Исегездә калдырыгыз!

минем өчен — для меня
синең өчен — для тебя
аның өчен — для него
үзе өчен — для себя

безнең өчен — для нас
сезнең өчен — для вас
алар өчен — для них

2. Җәя эчендәге сүзләрне тәрҗемә итегез һәм нокталар урынына куеп языгыз.

Бу чәчәк ... (для кого?)?
Бу чәчәк ... (для меня).
Бу чәчәк ... (для тебя).
Бу чәчәк ... (для него, неё).

3. Исегездә калдырыгыз!

мин үзем — я сам(а)
син үзең — ты сам(а)
ул үзе — он(а) сам(а)

4. Как скажете о том, что вы сами:

— подмели пол;
— вымыли пол;
— убирались;
— сварили суп?

5. Как спросите у друга о том, сам ли он:

— сварил суп;
— накрыл на стол;
— погладил бельё?

6. Вы покупаете в аптеке лекарства. Вас спрашивают, для кого эти лекарства. Как вы ответите, если они: для мамы, для папы, для бабушки, для себя, для сестрёнки, для друга?

7. Диалогны сәхнәләштерегез.

Ләйсәннең әнисе кухняда иде. Ләйсән әнисе янына керде дә әйтте:
— Әни, әйдә мин сиңа булышам!
— Нишләргә булышасың, кызым?
— Өстәл әзерләргә, савыт-саба юарга, бәрәңге әрчергә.
— Рәхмәт, кызым!

8. Әйтик, Ләйсән эшләрен бетерде. Ул нәрсәләр эшләде?

9. **Минем өчен, синең өчен, аның өчен** формалары белән җөмләләр төзеп языгыз.

50—51 нче дәресләр

1. Сүзләрне дөрес укыгыз.

[йәрдә́м итәргә́], [ŏло́], [кә̆чә́], [булы̆шы̆рға́], [қы̆зы̆қлы́], [йаᵒнъ̆на́], [чы̆қты́], [бŏзŏла́], [чаᵒқы̆рды́], [аᵒшады́м], [ирнә̆ңдә́], [сәйәхә́т итә́], [китабы́н].

2. Сүзләрнең антоним парларын табыгыз, җөмләләр төзегез.

керде		җавап бирде
олы		ялкау
ерак	?	кече
сорады		якын
тырыш		чыкты

3. Нокталар урынына тиешле килеш кушымчаларын һәм кирәкле фигыльләрне куеп языгыз.

Әни кухня... керде. Оля бүлмәгә ... .
Әни кухня... эшләде. Оля бүлмәдә ... .
Әни кухня... чыкты. Оля бүлмәдән ... .

4. Как скажете о том, что вы:

— думали помочь матери;
— хотели помочь матери;
— не хотели помочь матери;
— думали мыть посуду;
— не хотели мыть посуду;
— не думали мыть посуду?

5. Диалогка төшеп калган репликаларны куегыз, дустыгыз белән сөйләшеп карагыз.

— ... ?
— Әйе, мин өйдә.

— ... ?
— Китап укыйм.
— ... ?
— Әйе, бик кызык китап.

6. Хикәяне укыгыз. Иң яхшы укучыга бәя бирегез. Таблицаны кулланыгыз.

Ике пирожный

Әниләре бүлмәгә керде дә кызларын үзенә ярдәм итәргә чакырды. Олы кызы Наташа китап укый, ә кече кызы Оля рәсем ясый иде. Оля әнисенә булышырга уйлады һәм кухняга керде.

— Бер генә бит укыйм да мин дә булышам. Шундый кызыклы китап! — диде Наташа.

Оля барлык савыт-сабаны юды һәм Наташа янына чыкты, булышырга чакырды.

— Мин өйдә юк. Африкада сәяхәт итәм. Анда пальмалар, попугайлар...

Оля яңадан кухняга керде. Тиздән ул эшен бетерде һәм рәсем ясый башлады. Наташа да китапны укып бетерде.

— Менә мин өйдә. Ә синең иренеңдә нәрсә ул? — дип сорады Наташа.

— Крем. Мин ике пирожный ашадым. Берсе — үзем өчен, ә икенчесе — синең өчен.

— Ә нигә минем өчен? — дип гаҗәпләнде Наташа.

— Син бит Африкада. Африка бик ерак бит, шуңа күрә кремлы пирожный бозыла дип уйладык,— дип җавап бирде Оля.

Ю. Ермолаевтан

сәяхәт итәм — путешествую
яңадан — снова
бозыла — портится

Ничек укый?	Авазларны ничек әйтә?	Интонациясе
Кычкырып укый. Кычкырып укымый. Дөрес укый.	Авазларны дөрес әйтә.	Дөрес интонация белән укый.
Тиз укый. Әкрен укый. Бик әкрен укый.	Авазларны дөрес әйтми.	Дөрес интонация белән укымый.

7. Хикәядән планга туры килгән абзацларны табып укыгыз.

1. Әниләре кызларны ярдәмгә чакырды.
2. Оля булышырга уйлады һәм савыт-сабаны юа башлады.
3. Наташа «Африкада».
4. «Ә синең ирененңдә нәрсә ул?» — дип сорады Наташа.
5. «Кремлы пирожный бозыла», — диде Оля.

8. Ике раслауның кайсысы дөрес? Дөрес вариантны дәфтәрегезгә языгыз.

1. Кызлар әниләренә ярдәм итәргә теләмәделәр.
   Оля әнисенә ярдәм итәргә теләде.

2. Оля кызыклы китап укый.
   Оля савыт-саба юды.

3. Наташа китапны укып бетерде.
   Оля рәсемне ясап бетерде.

4. Наташа бер пирожный ашады.
   Оля ике пирожный ашады.

9. Җөмләләрне дәвам итегез, дәфтәрегезгә языгыз.

1. Олы кызы Наташа китап ... .
2. Бер бит кенә укыйм да ... .
3. Берсе — үзем өчен, ...
4. Африка ... .
5. Кремлы пирожный ... .

10. Сорауларга җавап бирегез.

1. Кызларның әниләре кухняда нәрсә пешерә?
2. Оля белән Наташа нишлиләр?
3. Әниләре кемне ярдәмгә чакырды?
4. Наташа ярдәм итәргә уйладымы?
5. Кем ярдәм итте?

52—53 нче дәресләр

1. Диалогларны текст эчтәлеге буенча урнаштырыгыз. Кем сөйләме икәнен ачыклагыз.

1. — Апа, әйдә әнигә булышыйк, — диде ... .
— Бер генә бит укыйм да булышам, — диде ... .

2. — Балалар, мин пирожный пешерәм, әйдәгез булышыгыз, — диде ... .
— Хәзер, әни, — диде ... .
— Шундый кызыклы китап, бер генә бит укыйм инде, — диде ... .

3. — Апа, мин савыт-сабаны юдым, әйдә азрак булыш инде, — диде ... .
— Мин Африкада сәяхәт итәм, — диде ... .

4. — Ә миңа пирожный кайда? — диде ... .
— Син Африкада. Африка ерак бит. Кремлы пирожный бозылыр дип уйладык, — диде ... .

2. Хикәянең эчтәлегенә карата сораулар төзегез.

3. Хикәяне сәхнәләштерегез. Иң яхшы уйнаучыны билгеләгез.

4. Җөмләләрне дәвам итегез, дәфтәрегезгә языгыз.

Олы кызы Наташа китап … .
Бер бит кенә укыйм да … .
Африка бик ерак бит, шуңа күрә … .

5. **Исегезгә төшерегез!**

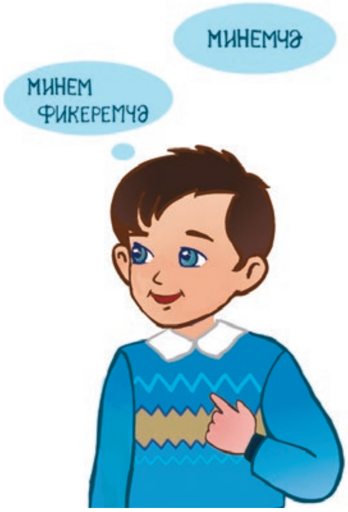

Вводные слова **(кереш сүзләр)** употребляются для выражения отношения говорящего к действию:
минемчә — по-моему,
минем фикеремчә, минем уйлавымча — по моему мнению,
синеңчә — по-твоему.

6. Диалогны укыгыз, кереш сүзләрне табыгыз.

— Кичә Слава математикадан тагын «ике»ле алган.
— Минем фикеремчә, ул бик ялкау малай.
— Минемчә, ул бик озак авырды. Аңа ярдәм итәргә кирәк.

7. Кереш сүзләрне кулланып, түбәндәге хәлләргә үз фикерегезне белдерегез.

Кичә концерт бик матур булды.
Җәй көне шәһәрдә бик күңелле.
Татарча сөйләшергә өйрәнү бик авыр.
Татарча сөйләшергә өйрәнү бик җиңел.

8. Ничек уйлыйсыз: ике пирожныйны ашап, Оля дөрес эшләдеме? Нокталар урынына тиешле сүзләрне куегыз.

… , Оля дөрес эшләде, чөнки Наташа булышмады.
… , Оля дөрес эшләмәде, чөнки Наташа аның апасы.
… , Оля дөрес эшләде, чөнки Наташа савыт-саба юмады.

9. Нокталар урынына тиешле сүзләрне куеп языгыз.

— Минемчә, Оля — ... кыз.
— Минем уйлавымча да, Оля ... .
— Ә Наташа?
— Минем фикеремчә, Наташа ... .
— Әйе, мин дә шулай уйлыйм.

54 нче дәрес

1. Рәсемнәргә карап, хикәянең эчтәлеген үзгәртеп языгыз.

2. Үзегез төзегән хикәяне рольләргә бүлеп сәхнәләштерегез, «актёрлар»га бәя бирегез. Иң яхшы хикәяне сайлап алыгыз.

3. Наташа һәм Оля турындагы ике хикәянең сезгә кайсысы ошады? Сорауларга җавап бирегез.

1. Кайсы хикәядә кызлар дус?
2. Кайсы хикәядә әнигә күңеллерәк?
3. Кайсы хикәядә гаилә тату?

4. Үзегез төзегән хикәяне сөйләргә өйрәнегез.

55—56 нчы дәресләр

1. **Исегезгә төшерегез!**

> Отрицательная форма глагола настоящего времени **(хәзерге заман хикәя фигыльнең юклык формасы)** образуется при помощи аффиксов **-м(а)-ый/-м(ә)-и,** которые присоединяются к основе глагола:
>
> ала — ал-м-ый, бирә — бир-м-и.

2. Фигыльләрне үрнәк буенча төрләндерегез.

Үрнәк: яга — топит; якмый — не топит.
Фигыльләр: куя, алып кайта, бара, килә.

3. Рәсемнәр урынына сүзләр куеп укыгыз.

1. үсә.
2. Орлыкны тарталар (мелют).
3. Оннан ипи .
4. ягалар.
5. Ипине куялар (ставят в печь).
6. пешә (печётся).

4. Бу сүзләрне дөрес укырга өйрәнегез, тәрҗемә итегез.

[ŏрлóқ], [тə̆гə̆рмə́н], [йа°ғá], [қушá], [пə̆шə́], [қуйá], [та°wы́қ], [ты̆чқáн].

5. Если действия не выполняются, как изменятся эти глаголы?

Таба, бара, алып кайта, изә, яга, куя, пешә, ашый.

6. Рәсемнәргә туры килгән җөмләләрне табыгыз.

1. Петя вазаны өстәлгә куйды. 2. Оля тәлинкәне өстәлгә куя. 3. Петя вазаны өстәлгә куя. 4. Оля тәлинкәне өстәлгә куйды.

7. Спросите у друга:

— поставил ли он вазу на стол;
— поставил ли он тарелку на стол.

8. Татарча һәм русча дөрес итеп укыгыз.

Татарча	Русча
[он] — мука	[он] (ул)
[дым] — влага	[дым] (төтен)
[маᵒй] — масло	[май’] (ай исеме)
[сыр] — нарезка; узор	[сыр] (сыр)

9. Ипи ничек пешә? Сөйләргә өйрәнегез.

57—58 нче дәресләр

1. Сез бу сүзләрне дөрес укыйсызмы?

Тавык [таᵒwы́қ], тычкан [ты̊чқа́н], көртлек [көртлө́к], беркөнне [бә̊ркөн̆ө́], яга [йаᵒға́], куя [қуйа́].

2. **Исегездә калдырыгыз!**

бара — идёт	**алып бара** — несёт
кайта — возвращается	**алып кайта** — приносит
керә — заходит	**алып керә** — заносит
чыга — выходит	**алып чыга** — выносит

3. Как скажете о том, что вы:

— приносите домой хлеб, молоко;
— папа несёт на работу инструменты;
— заносите санки домой?

4. **Исегезгә төшерегез!**

Сам(а) — **үзем:** я сам(а) — **мин үзем**
ты сам(а) — **син үзең**
он(а) сам(а) — **ул үзе**

5. Тәрҗемә итегез.

1. Я сам решил задачу. 2. Я сам принёс цветы. 3. Ты сама решила примеры. 4. Он сам принёс сумку. 5. Она сама не дала книгу. 6. Ты сам не работал.

6. Тексты укыгыз.

Тавык, Тычкан һәм Көртлек

Тавык, Тычкан һәм Көртлек бергә торалар икән.
Беркөнне Тавык арпа бөртеге тапты.
— Арпа таптым, арпа таптым! Аны тегермәнгә кем алып бара?
— Мин бармыйм, — диде Тычкан.
— Мин дә бармыйм, — диде Көртлек.
Нишләргә? Тавык арпаны тегермәнгә үзе алып барды.
— Өйгә онны кем алып кайта? — дип сорады Тавык.

— Мин алып кайтмыйм, — диде Тычкан.
— Мин дә алып кайтмыйм, — диде Көртлек.
Яхшы. Тавык онны үзе алып кайтты.
— Ипине кем изә? — дип сорады Тавык.
— Мин измим, — диде Тычкан.
— Мин дә измим, — диде Көртлек.
Тавык ипине дә үзе изде.
— Мичкә кем яга? — дип сорады Тавык.
— Мин якмыйм, — диде Тычкан.
— Мин дә якмыйм, — диде Көртлек.
Тавык мичне дә үзе якты.
— Мичкә икмәкне кем куя? — дип сорады Тавык.
— Мин куймыйм, — диде Тычкан.
— Мин дә куймыйм, — диде Көртлек.

Тавык икмәкләрне дә үзе куйды. Икмәкләр бик тәмле булып пештеләр.

Тавык аларны алып өстәлгә куйды да:
— Ә икмәкне кем ашый? — дип сорады.
— Мин ашыйм, — диде Тычкан һәм өстәл янына килеп утырды.
— Мин дә ашыйм, — диде Көртлек, ул да килеп утырды.

Татар халык әкияте

тегермән — мельница
яга — затопит
изә — замесит
пештеләр — здесь: испеклись

7. Бирелгән сораулар буенча текстны абзацларга бүлеп укыгыз.

1. Арпа бөртеген кем тапты?
2. Тегермәнгә бөртекне кем алып барды?
3. Онны кем алып кайтты?
4. Ипине кем изде?
5. Мичкә кем якты?
6. Ипине кем пешерде?
7. Ипине кем ашады?

8. Ике раслауның кайсысы дөрес?

1. Арпа бөртеген Тавык тапты.
   Арпа бөртеген Тычкан тапты.

2. Тегермәнгә Көртлек барды.
   Тегермәнгә Тавык барды.

3. «Ипине кем изә?» — дип сорады Тычкан.
   «Ипине кем изә?» — дип сорады Көртлек.

4. «Ипине мин измим», — диде Тавык.
   «Ипине мин измим», — диде Тычкан.

5. Икмәк бик тәмле булды.
   Арпа бөртеге бик тәмле булды.

6. «Мин ашамыйм», — диде Тычкан.
   «Мин ашыйм», — диде Көртлек.

9. Бу эшләрне кем эшләде? Нокталар урынына әкият героеның исемен куеп, дәфтәрегезгә күчереп языгыз.

... **арпа бөртеге** тапты. ... **тегермәнгә** барды. ... **он** алып кайтты. ... ипи **изде**.

10. 9 нчы күнегүдә калын хәрефләр белән бирелгән сүзләргә сораулар куегыз, сорау җөмләләр төзегез.

59 нчы дәрес

1. «Тавык, Тычкан һәм Көртлек» әкиятен рольләргә бүлеп укыгыз.

2. Нокталар урынына нинди сүзләр куярсыз?

Тавык … тапты. Ул … китте. Аннан соң … . Мичкә … . … бик уңды.

3. Бу раслаулар дөресме?

1. Тычкан арпа бөртеге тапты.
2. Көртлек арпаны тегермәнгә алып китте.
3. Тавык онны үзе алып кайтты.
4. Тычкан мичкә якты.
5. Көртлек мичкә ипи куйды.
6. Тавык, Тычкан, Көртлек ипи пешерделәр.
7. Тавык, Тычкан, Көртлек бергә эшлиләр.
8. Тавык, Тычкан, Көртлек бергә эшләмиләр.

4. Бирелгән фигыльләрне юклык формасына куегыз. Җөмлә төзеп, дәфтәрегезгә языгыз.

Ү р н ә к: Бергә торалар — бергә тормыйлар. Тавык, Көртлек, Тычкан бергә тормыйлар.

Бергә торалар, тапты, якты, алып барды, изде, пешерде.

5. Рәсемнәрне әкият эчтәлеге тәртибендә урнаштырыгыз. Әкиятнең эчтәлеген сөйләгез.

6. Сез ничек уйлыйсыз, Тавык нинди: ялкаумы, эшчәнме? Ә Тычкан, Көртлек нинди? Аларга нинди бәя бирергә була? Фикерегезне дәфтәрегезгә языгыз.

Ү р н ә к: Тавык уңган, чөнки ул ипи пешерә.

7. Игътибар! «Иң яхшы актёрлар төркеме»нә конкурс! «Тавык, Тычкан һәм Көртлек» экиятен рольләргә бүлеп уйнагыз.

8. Әйтик, сез жюри члены. «Актёрлар»га бәя бирүне исегезгә төшерегез.

Рольне белүе	Сүзләрне дөрес әйтүе	Интонациясе	Осталыгы (мастерство)
Рольне яхшы белә. Рольне начар белә. Рольне белми. Ялгыша.	Сүзләрне дөрес әйтә. Сүзләрне дөрес әйтми.	Матур сөйли. Ачык сөйли. Тиз сөйли. Әкрен сөйли. Ачык сөйләми. Матур сөйләми.	Бик яхшы уйный. Оста уйный. Яхшы уйнамый. Оста уйнамый.

9. Әгәр экият геройлары барысы да эшчән булсалар, эчтәлек ничек үзгәрер иде? Үзегез язып карагыз.

60—61 нче дәресләр

1. **Исегездә калдырыгыз!**

Билгесез үткән заман
Прошедшее неопределённое время

Прошедшее неопределённое время (билгесез үткән заман) глагола употребляется тогда, когда речь идёт о прошедших событиях, в которых говорящий сам не участвовал. Оно образуется присоединением к основе глагола аффиксов:

1) **-ган/-гән**, если основа глагола оканчивается на гласный или звонкий согласный звук:
уйла-**ган** — думал (оказывается),
күр-**гән** — видел (оказывается);

2) **-кан/-кән**, если основа глагола оканчивается на глухой согласный звук:
кайт-**кан** — вернулся (оказывается),
кит-**кән** — ушёл (оказывается).

Билгесез үткән заман хикәя фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше
Спряжение глаголов прошедшего неопределённого времени

Берлек санда	Күплек санда
I яз-**ган-мын** — я писал кил-**гән-мен** — я пришёл	яз-**ган-быз** — мы писали кил-**гән-без** — мы пришли
II яз-**ган-сың** — ты писал кил-**гән-сең** — ты пришёл	яз-**ган-сыз** — вы писали кил-**гән-сез** — вы пришли
III яз-**ган** — он писал кил-**гән** — он пришёл	яз-**ган-нар** — они писали кил-**гән-нәр** — они пришли

2. Казанда кемнәр яшәгән? Рәсемнәргә карап, җөмләләр төзеп укыгыз.

Казанда

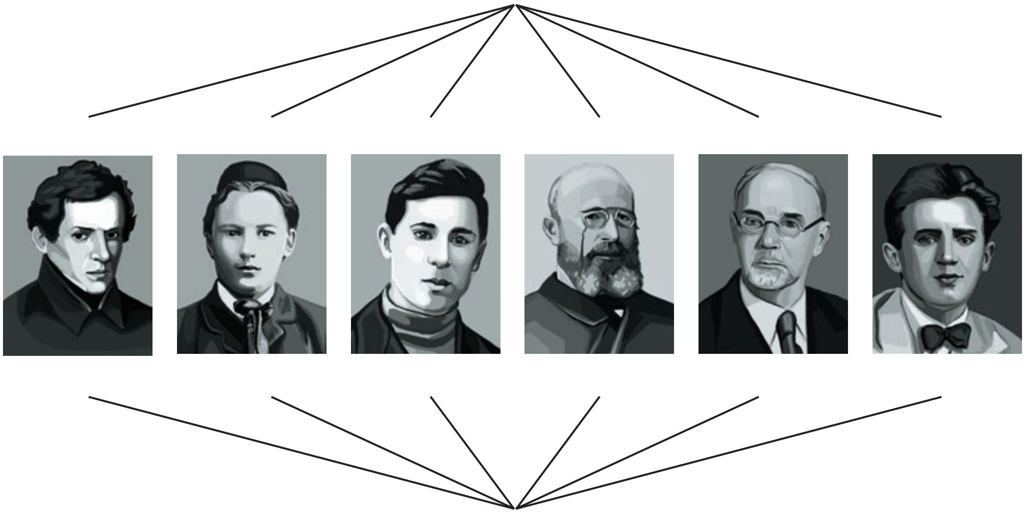

яшәгән.

Белешмә өчен (для справок): Н.И. Лобачевский, Г.М. Тукай, М.М. Җәлил, А.М. Бутлеров, А.Е. Арбузов, С.З. Сәйдәшев.

3. Җөмләләрне тәрҗемә итегез.

1. Кичә мин йоклаганмын, телевизор эшләгән.
2. Казаннан апа шалтыраткан. Кичә Казанда көчле җил булган.
3. Энем кичә контроль эш эшләгән.
4. Кичә концерт бик яхшы булган.

4. Без әкиятләр язабыз.

5. Әгәр әкият түбәндәгечә башланса, эчтәлек үзгәрерме? Эчтәлекне үзгәртеп, әкиятне дәвам итегез.

Тавык, Тычкан һәм Көртлек

Тавык, Тычкан һәм Көртлек бик дус яшәгәннәр, бергә эшләгәннәр, бергә ашаганнар.

Беркөнне Тавык арпа бөртеге тапкан.

— Арпа таптым, арпа таптым, тегермәнгә кем бара? — дип кытаклап җибәргән ул.

— Мин ... .

6. Үзегез язган әкиятне сәхнәләштерегез.

7. Сорауларга җавап бирегез.

1. Чын дуслар нинди була?
2. Кайсы әкияттә геройлар — чын дуслар? Ни өчен?
3. Кайсы әкияттә геройларга яшәү күңеллерәк (веселее жить)? Ни өчен?

8. Әкияткә бу мәкальләрнең кайсысы туры килә?

Ялкаулык — хурлык (позор), тырышлык — зурлык (величие).

Кем эшләми, шул ашамый.

Бергә эшлә, бергә аша.

9. Бу мәкальләргә охшаш русча нинди мәкальләр беләсез, исегезгә төшерегез. Татарчага тәрҗемә итеп карагыз.

10. Үзегез язган әкиятне сөйләргә өйрәнегез.

ДУСЛАР БЕЛӘН КҮҢЕЛЛЕ

62—64 нче дәресләр

1. **Исегезгә төшерегез!**

дус — друг
чын дус — настоящий друг
дуслык — дружба
дуслаштык — подружились

2. Рәсемгә карап, нокталар урынына 1 нче күнегүдәге сүзләрне куегыз. Кызлар дуслармы?

Рәмзия, Фәйрүзә, Светлана … .
Ә Наташа … .

Нәфисә Светланадан … .
Светлана … .
Нәфисә белән Светлана … .
— Әйдә … .
— Мин риза.
— Әйдә бергә … .

3. Төрләнешне дәвам итегез.

Минем дустым.	Безнең … .
Синең … .	Сезнең … .
Аның … .	Аларның … .

4. Диалогларга кирәкле репликаларны өстәгез, дустыгыз турында сөйләгез.

1. — ... ?
— Әйе, минем дустым бар.
— Ул ничәнче сыйныфта укый?
— ... .

2. — Әйдә дуслашабыз.
— Мин риза.
— Син кайда торасың?
— ... . Ә син?
— ... . Син ничәнче сыйныфта укыйсың?
— ... . Ә син?
— ... .

5. Предложите другу:

— вместе поиграть;
— вместе готовить уроки;
— пойти в школу.

6. Спросите у друга:

— готовил ли он сегодня домашнее задание;
— выйдет ли он вечером с вами на улицу;
— нравится ли ему спорт;
— на какой кружок он ходит.

7. Бирелгән план буенча «Минем дусларым бар» дигән темага хикәя төзеп карагыз.

1. Без кайда таныштык? Авылда, шәһәрдә, экскурсиядә, мәктәптә, лагерьда, кинода, урамда.

2. Без кайчан дуслаштык? Җәй көне, кышкы каникулда, мәктәпкә барганда, тәнәфестә, урамда уйнаганда.

3. Без бергә нишлибез? Бергә уйныйбыз, дәрес әзерлибез, мәктәпкә йөрибез.

4. Ул нинди? Яхшы, ярдәмчел, игътибарлы, шаян, гадел, көчле.

65—66 нчы дәресләр

1. **Исегездә калдырыгыз!**

Сыйфатлар (имена прилагательные) **нинди?** соравына җавап бирәләр (отвечают на вопросы какой? какая? какое? какие?).

Сыйфат дәрәҗәләре
Степени сравнения прилагательных

Гади (положительная) дәрәҗә — **зәңгәр, кара.**
Чагыштыру (сравнительная) дәрәҗәсе — **зәңгәррәк, карарак.**
Артыклык (превосходная) дәрәҗәсе — **зәп-зәңгәр, кап-кара.**
Кимлек (уменьшительная) дәрәҗәсе — **зәңгәрсу, аксыл.**

2. Рәсемгә карагыз һәм сорауларга җавап бирегез.

1. Кайсы алма иң зур алма?
2. Иң кечкенә алма кайсысы?
3. Кайсы алмалар зуррак?

3. Бирелгән сыйфатларга антонимнар табыгыз.

ак — ...   әдәпле — ...
салкын — ...   йомшак — ...

4. Бу төсләрнең кайсылары сезгә ошый?

Зәңгәр, зәп-зәңгәр, алсу, кып-кызыл, кызылрак, сары, сап-сары, яшел, ямь-яшел, ак, аксыл, ап-ак, кара, кап-кара.

5. Табышмакның җавабын табыгыз.

Тоз түгел — ак,
Боз түгел — каты,
Кар түгел — әри.

6. Дустыгызның тышкы кыяфәте турында сөйләгез. Аңа мактау сүзләрен әйтегез.

Күзе: зәңгәр, соры, кара.

Чәче: озын, кыска, сары, кара, бөдрә.

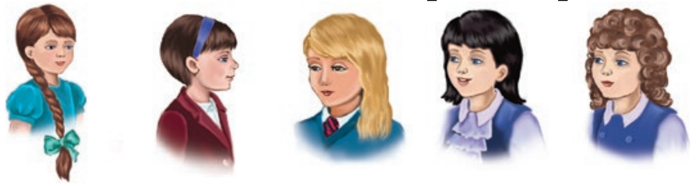

Күлмәге: матур, яңа, чиста.

7. «Ул кем?» уенын өйрәнегез. Иптәшләрегез белән уйнагыз. Уен түбәндәгечә уйнала: сез бер сыйныфташыгызның тышкы кыяфәте турында сөйлисез, кигән киемен әйтәсез. Ә иптәшләрегез сезнең кем турында сөйләгәнегезне белергә тиеш.

8. Как скажете о том, что:

— у вас есть друг;
— он отзывчивый, добрый;
— вы с ним вместе играете, готовите уроки, ходите в школу?

67—68 нче дәресләр

1. Сүзләрне дөрес укыгыз, тәрҗемә итегез.

Тормадым [тóрмады̆м], барырга [ба°ры̆рғá], юындым [йуы̆нды́м], алып чык [а°лы́п чық], кычкырды [қы̆чқы̆рды́].

2. Ике баганада бирелгән сүзләрдән сүзтезмәләр төзеп языгыз.

чәй	барырга
урамга	әзерләргә
иртән	чыгарга
дәрес	юынырга
мәктәпкә	эчәргә

3. Бирелгән фигыльләрне үзгәртеп, таблицага урнаштырыгыз, җөмләләр төзеп языгыз.

Хәзерге заман хикәя фигыль		Үткән заман хикәя фигыль		Боерык фигыль	
барлык	юклык	барлык	юклык	барлык	юклык
...	...	...	...	...	...

Фигыльләр: тора, бара, әзерлә, юына, эчә, чыга, керә, бозыла.

4. Исегезгә төшерегез!

алып бар — неси
алып кайт — принеси
алып кер — занеси
алып чык — вынеси

алып бара — несёт
алып кайта — приносит
алып керә — заносит
алып чыга — выносит

5. Как попросите друга:

— принести в школу лыжи;
— принести с огорода домой лопату;
— занести домой портфель;
— вынести на улицу мяч?

6. Хикәяне укыгыз. Малайлар нинди дуслар?

Язгы каникул

Мин бүген бик иртә тормадым. Бүген каникул бит. Мәктәпкә барырга, дәрес әзерләргә кирәкми. Шулай да торып юындым, чәй эчтем, аннан урамга чыктым. Ринат инде күптән урамда йөри икән.

— Гали, көрәк алып чык әле, — дип кычкырды ул.

— Безнең көрәк дачада шул, — дидем мин аңа.

— Алайса, кәшәкәңне алып чык.

— Кәшәкәне суга тыгарга ярамый, ул бозыла, — дидем мин.

— Бар, алайса, өеңә кереп кит! — диде ул, үпкәләп.

Мин өйгә кердем. Әти-әниләр эштә, өйдә мин ялгыз. Нигәдер күңелсез булып китте. Нигә икән?

Л. Васильева-Гангнус

кәшәкә — клюшка
үпкәләп — обидевшись
ялгыз — здесь: один
күңелсез булып китте — стало грустно
суга тыгарга ярамый — здесь: нельзя мочить

7. Текстны план буенча өч өлешкә бүлегез.

1. Галинең иртәнге режимы.
2. Гали урамда.
3. Галигә өйдә күңелсез.

8. Галинең иртәнге режимын күрсәткән җөмләләрне дәфтәрегезгә языгыз, фигыльләрнең заманын билгеләгез.

9. Бу җөмләләрнең кайсылары боеруны (повеление), кайсылары киңәшне (совет) белдерә?

Дәрес әзерлә. Мәктәпкә барырга кирәк. Урыныңны җыештыр. Дәрес әзерләргә кирәк. Мәктәпкә бар. Көрәк алып чык. Урыныңны җыештырырга кирәк. Көрәк алып чыгарга кирәк.

10. Текстны сәнгатьле укырга өйрәнегез.

69—70 нче дәресләр

1. Бу җөмләләрнең кайсылары боеруны (повеление), кайсылары үтенечне (просьба) белдерә? Дәфтәрегезгә языгыз.

Зинһар, ярдәм ит әле! Миңа булыш әле. Көрәк алып чык! Көрәк алып чык әле! Көрәк алып чык әле, зинһар! Кибеткә бар! Кибеткә бар әле! Кибеткә бар әле, зинһар!

2. Рәсемнәр урынына — предмет исемнәрен, нокталар урынына үтенечне белдергән сүзләрне языгыз.

1. Айрат, урамга алып чык ... .
2. Диләрә, мин алыйм ... .
3. Миңа бир ... .

3. Попросите своих родителей купить вам:

4. Попросите друга показать на карте

города: Елабугу, Казань, Зеленодольск, Заинск;
реки: Волгу, Каму, Ик, Вятку, Свиягу.

5. Диалогларны хикәя эчтәлеге тәртибендә (в последовательности содержания рассказа) урнаштырыгыз, иптәшегез белән сөйләшеп карагыз.

1. — Алайса, кәшәкә алып чык!
   — Кәшәкә бозыла.
   — Бар, өеңә кереп кит!

2. — Гали, көрәк алып чык әле!
   — Безнең көрәк дачада шул.

6. Вежливо попросите друга:

— выйти на улицу поиграть;
— вынести на улицу футбольный мяч;
— научить вас кататься на коньках.

7. Какой разговор состоялся бы между мальчиками в рассказе «Язгы каникул», если бы Ринат выразил просьбу в вежливой форме? Составьте диалог.

8. Бирелгән схемалар буенча диалоглар төзегез.

1) приглашение — благодарность;
2) приглашение — отказ с выражением благодарности.

9. Как попросите купить:

71—72 нче дәресләр

1. Җөмләләрне хикәя эчтәлеге тәртибендә урнаштырыгыз.

Ринат инде күптән урамда йөри икән. Мин өйгә кердем. Мәктәпкә барырга, дәрес әзерләргә кирәкми. Нигәдер күңелсез булды. Мин бүген бик иртә тормадым. Мин дә урамга чыктым. Ринат миңа: «Көрәк алып чык әле!» — дип кычкырды. Мин көрәк алып чыкмадым. Ринат миңа: «Өйгә кереп кит», — диде.

2. Сорауларга җавап бирегез.

1. Ни өчен Галигә дәрес әзерләргә һәм мәктәпкә барырга кирәкми?
2. Ул урамда кемне күрде?

3. Ринат Галидән нәрсә сорады?
4. Ул ничек сорады?
5. Гали нәрсә дип җавап бирде?
6. Галигә нигә күңелсез булды?
7. Ринат нигә үпкәләде?

3. Ни өчен малайларга күңелсез, фикерегезне әйтегез.

1. Галигә күңелсез, чөнки … .
2. Ринатка күңелсез, чөнки … .

4. Подумайте и скажите, как должен был обратиться Ринат к Гали, чтобы поддержать вежливый тон разговора.

5. Как вы думаете, какой ответ мог бы дать Гали, чтобы прийти к взаимному согласию? Выберите один из ответов.

1. Безнең көрәк дачада шул. 2. Миңа әнием рөхсәт итми. 3. Безнең көрәк юк. 4. Әйдә күршедән сорыйбыз. 5. Әйдә Сашаны чакырабыз, аның көрәге бар.

6. Текстны план буенча сөйләгез.

1. Каникулның беренче көне.
2. Гали урамга чыкты.
3. Ринат Галидән көрәк сорады.
4. Ринат үпкәләде.
5. Галигә өйдә күңелсез.

7. Галигә дә күңелсез, Ринатка да күңелсез. Сез ничек уйлыйсыз, кем гаепле? Бу фикерләрнең кайсылары белән килешәсез?

1. Гали гаепле, чөнки ул көрәген бирмәде. 2. Ринат гаепле, чөнки ул әдәпле итеп (вежливо) сорамады. 3. Гали гаепле, чөнки ул өенә кереп китте. 4. Ринат та, Гали дә гаепле, чөнки алар матур сөйләшмәделәр.

8. Гали белән Ринат чын дуслар булсалар, хикәя ничек үзгәрер иде? Хикәя төзегез һәм аны сәхнәләштерегез.

9. Үзегез төзегән хикәяне сөйләргә өйрәнегез.

73—74 нче дәресләр

1. Сез телефоннан сөйләшә беләсезме? Диалогларны укыгыз, иптәшегез белән сөйләшегез.

1. — Алло, Альбина апа, исәнмесез! Бу мин — Олег. Ә Марат өйдәме?
— Өйдә.
— Чакырыгыз әле.

2. — Алло, Сания апа, исәнмесез! Сезне Лена борчый. Миңа Алсу кирәк иде.
— Алсу өйдә юк әле.
— Ә кайда?
— Тренировкада.
— Кайчан кайта?
— Кичке сәгать 5 тә.
— Ярый, рәхмәт. Мин тагын шалтыратам.

3. — Алло, хәерле көн! Мин — Олег. Миңа Алсу кирәк иде.

— Хәзер чакырам.

— Алсу, исәнме. Безнең мәктәптә бәйрәм була.

— Нинди бәйрәм?

— 8 нче Март бәйрәме.

— Сәгать ничәдә башлана?

— Сәгать кичке 4 тә. Киләсеңме?

— Киләм. Рәхмәт.

2. 1 нче күнегүдәге диалогларга охшаш диалоглар төзегез.

3. Напишите, как позовёте своих друзей играть на улице.

4. Посоветуйте другу:

— долго не разговаривать по телефону;

— разговаривать по телефону вежливо.

5. Как скажете:

— телефон звонит, возьмите трубку;

— к телефону приглашают маму (папу);

— вы звонили подруге в школу?

6. Допустим, скоро у вас день рождения. Как вы пригласите по телефону своих друзей в гости? Составьте диалог.

75—76 нчы дәресләр

1. Бу ризыкларның кайсылары халык ашлары? Исемнәрен искә төшерегез.

[бәлә́ш]

[өчпӧчма́қ]

[пылáw]

[қыстыбы́й]

[тŏкмачлы́ а°ш]

[чәкчә́к]

[ꝗŏйма́ꝗ]

[туңды́рма́]

2. 1 нче күнегүдәге рәсемнәргә карагыз да әйтегез: сез кайсы ризыкларны өйдә пешерәсез? Дустыгыздан сорагыз: ул аларның кайсысын ныграк ярата?

3. Дөрес тәрҗемәне табыгыз, сүзтезмәләрдән җөмләләр төзегез.

1) кәбестә ашы — рисовая каша
   токмачлы аш — щи
   дөге боткасы — гречневая каша
   карабодай боткасы — суп с лапшой
   солы боткасы — овсяная каша

2) сыер ите — курятина
   сарык ите — говядина
   тавык ите — конина
   ат ите — баранина

4. Спросите у друга:

1) любит ли он каши;
   какие каши любит;
   вкусно ли готовят в столовой;
   любит ли он мороженое;

2) умеет ли он готовить:
   — гречневую кашу;
   — овсяную кашу;
   — рисовую кашу.

5. Скажите, что:

— овсяная каша вкусная, а рисовая каша вкуснее;
— куриное мясо вкусное, а говяжье мясо вкуснее.

6. Скоро к вам придут гости. Вы накрываете на стол. Скажите маме, что чак-чак — ваше любимое блюдо, вы хотели бы сходить в магазин и купить чак-чак.

7. Рәсемнәргә карап, азык-төлек (продукты питания) исемнәрен татарча әйтегез.

8. 7 нче күнегү рәсемнәрендә күрсәтелгән ризыкларның кайсысын ашыйбыз, кайсысын эчәбез?

9. Спросите у продавца, сколько стоит: яблочный сок, чак-чак, сахар, рыба.

10. Җөмләләрне киңәйтеп языгыз. Һәр җөмләнең эчтәлеге буенча сорау уйлагыз.

Үрнәк: Мин яратам. Мин чәй яратам. Мин чәй эчәргә яратам. Син чәй эчәргә яратасыңмы?

Җөмләләр: Аш яратам. Чәкчәк яратам. Ботка яратам.

77—79 нчы дәресләр

1. Исемнәрнең килешләр белән төрләнүен **исегезгә төшерегез!**

Килешләр Падежи	**Сораулар** Вопросы	**Аффикслар** Аффиксы	**Берлек сан** Единственное число
Баш килеш (Именительный падеж)	Кем? — Кто? Нәрсә? — Что?	—	**бакча** — огород **шәһәр** — город
Иялек килеше (Притяжательный падеж)	Кемнең? — Кого? Нәрсәнең? — Чего?	-ның/-нең	**бакчаның** — огорода **шәһәрнең** — города
Юнәлеш килеше (Направительный падеж)	Кемгә? — Кому? Нәрсәгә? — Чему? Кая? — Куда?	-га/-гә -ка/-кә	**бакчага** — в огород **шәһәргә** — в город **кибеткә** — в магазин **урамга** — на улицу
Төшем килеше (Винительный падеж)	Кемне? — Кого? Нәрсәне? — Что?	-ны/-не	**бакчаны** — огород **шәһәрне** — город
Чыгыш килеше (Исходный падеж)	Кемнән? — От кого? Нәрсәдән? — От чего? Кайдан? — Откуда?	-нан/-нән -дан/-дән -тан/-тән	**урамнан** — с улицы **киемнән** — с одежды **бакчадан** — с огорода **шәһәрдән** — из города **парктан** — из парка **кибеттән** — из магазина
Урын-вакыт килеше (Местно-временной падеж)	Кемдә? — У кого? Нәрсәдә? — У чего? Кайда? — Где?	-да/-дә -та/-тә	**урамда** — на улице **шәһәрдә** — в городе **паркта** — в парке **кибеттә** — в магазине

2. Рәсемнәр урынына тиешле килештәге сүзләрне куеп языгыз.

Мин бу 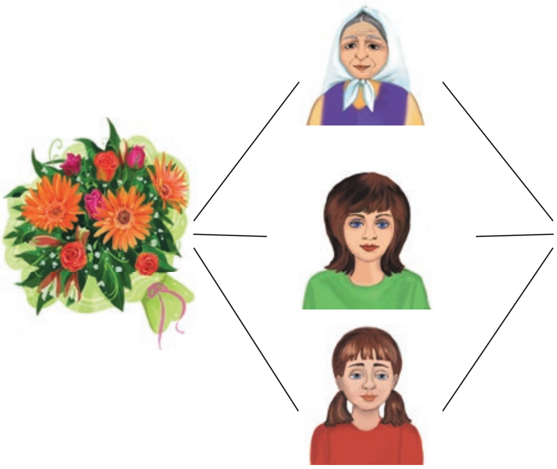 бүләк итәм.

3. **Кибет**, **бәйрәм** сүзләрен килешләр белән төрләндерегез, җөмләләр төзегез.

4. Хикәяне укыгыз, исем бирегез.

Туган көн — иң күңелле бәйрәм. Тиздән Гүзәлнең туган көне. Аның дуслары бик күп. Ул әнисе белән сөйләшә.

— Кызым, туган көнгә кемнәрне чакырырга телисең?

— Әлфинурны, Сөмбелне, Оляны.

— Ә күрше кызы Ленаны чакырасыңмы?

— Әлбәттә, чакырам. Әнием, хәзер Ләйсәннәргә барам, ул да килә.

— Озак торма, кызым, миңа булышырга кирәк.

— Ярар, кибеткә дә керәм. Нәрсәләр алыйм?

— Алма, груша ал.

— Ярый, әнием, мин киттем.

5. Диалогларны «Туган көн» хикәясе эчтәлеге эзлеклелегендә (в последовательности) урнаштырыгыз.

1. — Туган көнгә нәрсәләр кирәк?
   — Алма, груша, конфетлар.

2. — Кызым, дусларыңны чакырырга телисеңме?
   — Әйе.

3. — Әнием, кибеткә барыйммы?
— Әйе, кызым, бар.

6. 5 нче күнегүдәге диалогларны сәхнәләштерегез. Уйнаучыларга бәя бирегез.

7. Кибетнең эш сәгатьләрен әйтергә өйрәнегез.

Эш сәгатьләре:

8^{00}–20^{00}

Безнең кибет иртәнге сигездән кичке сигезгә кадәр эшли.
Кибет иртәнге сигездә ачыла.
Кибет кичке сигездә ябыла.

8. Нокталар урынына тиешле репликаларны куеп языгыз.

1. — Гүзәл, әйдә кибеткә барабыз.
— ... ?
— Әйе, кибет ачык.
— ... ?
— Сәгать көндезге 1 дән 2 гә кадәр кибеттә ял вакыты.

2. — ... ?
— Әйе, мин туган көнгә барам.
— ... ?
— Әлфинур, Оля, Сөмбел баралар.
— ... ?
— Әйе, бүләк алдык.
— Нәрсә алдыгыз?
— ... .

9. Как сказать в данных ситуациях?

1. Гузель забыла время работы магазина. Она спрашивает об этом у мамы.
2. Мама отвечает, что магазин работает с 8 до 20 часов.
3. Гузель уточняет, когда в магазине обеденный перерыв.

10. Диалогларны рольләргә бүлеп укыгыз, сәхнәләштерегез.

1. — Исәнмесез.

— Килдеңме, Гүзәл, әйдә уз. Әйдә чәй эчәбез. Менә әни белән гөбәдия пешердек.

— Бик зур рәхмәт, мин ашыгам. Кибеткә барырга кирәк. Әйдә, Ләйсән, бергә барабыз.

— Ярар, әйдә бер чынаяк чәй эчик әле.

— Рәхмәт, Ләйсән. Мин тук (сыта).

— Юк, утыр. Әнием, син дә Гүзәлне кыста (угощай, приглашай к столу) инде.

— Гүзәл, кызым, утыр әле, бик тәмле гөбәдия пешердек. Менә ашап кара (попробуй).

— Рәхмәт, Зәйтүнә апа, гөбәдия дә, чәй дә бик тәмле булды.

— Зур үс, кызым. Әдәпле (воспитанный) бала икәнсең.

2. Ләйсән белән Гүзәл кибеткә киттеләр.

— Гүзәл, син нәрсә аласың? — дип сорады Ләйсән.

— Әни акмай, сөт алырга кушты.

— Ә яшелчә, җимешләр аласыңмы?

— Әйе, 1 кило алма, 1 кило груша, 1 кило помидор алам.

— Бик авыр була бит. Әйдә үзем булышыйм.

— Ярар, рәхмәт сиңа.

11. Әйтик, кызлар: а) яшелчә бүлегендә; ә) кондитер бүлегендә, ди. Сатучы һәм кызлар арасында нинди сөйләшү булыр?

Б е л е ш м ә ө ч е н с ү з л ә р: күпме тора, пакетыгыз бармы, ничәнче кассага түләргә.

80—81 нче дәресләр

1. Кунак килүгә өстәлне ничек әзерләрсез? Предметларның кайсысын куярсыз?

Б е л е ш м ә ө ч е н с ү з л ә р: уртага, уңга, сулга, өстенә, астына.

2. Диалогларны рольләргә бүлеп укыгыз, сөйләшеп карагыз.

1. — Әни, бүген нәрсә әзерлибез?
— Беренчегә — шулпа, икенчегә пылау әзерлибез.
— Чәй янына нәрсә куябыз?
— Гөбәдия.

2. — Оля, син салатлар яратасыңмы?
— Әлбәттә.
— Ә нинди салат яратасың?
— «Кышкы» салат.
— Ә миңа «Мимоза» салаты ошый.

3. — Люда, син гөбәдия пешерә беләсеңме?
— Юк. Гөбәдияне әнием пешерә.
— Аңа нәрсәләр сала?
— Дөге (рис), корт (кызыл эремчек — засушенный красный творог), йөзем, май, йомырка.

3. Борщ пешерү рецептын төзегез һәм дәфтәрегезгә языгыз.

4. Как вы скажете о том, что помогаете маме:

— варить суп;
— печь торт;
— делать салат;
— печь печенье?

5. Попросите друга помочь вам:

— угощать гостей;
— проводить гостей;
— накрыть на стол;
— купить гостинец.

6. Как скажете о том, что на день рождения можно:

1) испечь пироги, бэлиш, чак-чак, перемячи, губадию;
2) пригласить подругу, друзей, одноклассников?

82—83 нче дәресләр

1. Бу чакыруларның сезгә кайсысы ошый? Дәфтәрегезгә языгыз.

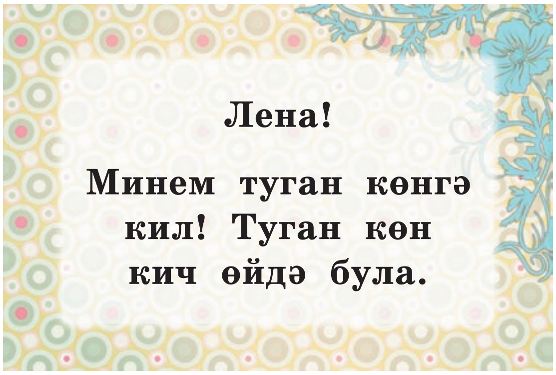

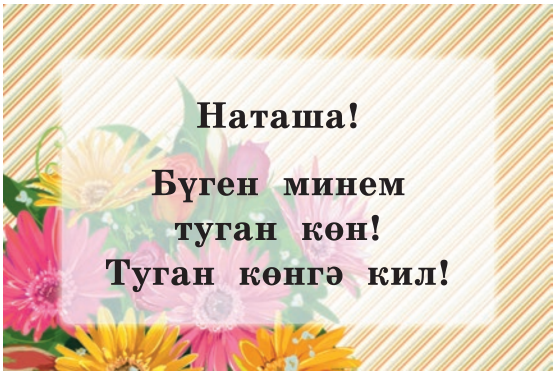

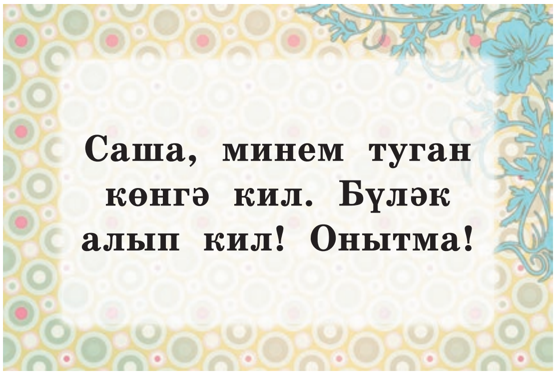

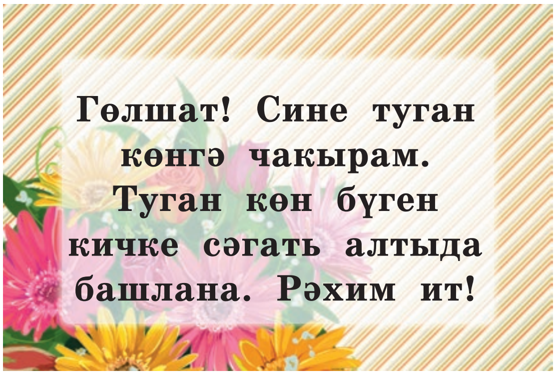

2. Әйтик, сез дусларыгыз белән туган көнгә барасыз. Сезнең арада нинди сөйләшү булыр? Дәфтәрегезгә языгыз. Үзегез язган диалоглар буенча сөйләшеп карагыз.

Диалог өчен темалар:
1. Туган көнгә бару турында.
2. Очрашу урыны.
3. Бүләк алу.

3. Әйтик, сез туган көнгә килдегез. Дустыгызны туган көне белән котлагыз, комплиментлар әйтегез.

4. Рәсемгә карагыз һәм әйтегез: сез туган көндә нәрсәләр эшлисез?

5. Уенны өйрәнегез һәм иптәшләрегез белән уйнагыз.

Ак калач

Уйнаучылар, кулга-кул тотынышып, түгәрәк ясыйлар. Берсе уртага чыга. Җырның эчтәлеген хәрәкәтләр белән күрсәтәләр.

Булатның туган көненә
Без пешердек ак калач.
Менә шулай ул биек,
Менә шулай тәбәнәк.
Менә шулай киңлеге,
Менә шулай тарлыгы.
Ак калач, ак калач,
Теләгәнеңне алып кач.

биек — здесь: вышины
тәбәнәк — здесь: нижины
киңлеге — здесь: ширины
тарлыгы — здесь: ужины

6. Табышмакларның җавабын табыгыз. Аларны өйрәнегез, бер-берегезгә әйтегез.

1. «Алма» дисәң дә алалар,
Нәрсә соң ул, балалар?

2. Сикерә белә,
Йөгерә белми.

3. Ашамый, эчми,
Көне-төне йөри.

4. Үзе кып-кызыл,
Күлмәге ямь-яшел.

5. Үскәндә (когда растёт), яфрагын ашыйлар.
Үсеп җиткәч (когда вырастет), үзен ашыйлар.

7. Туган көн үткәрү турында диалоглар төзегез.

84—85 нче дәресләр

1. Исегезгә төшерегез!

Янында — около (өстәл янында — около стола); **яныннан** — от (өстәл яныннан — от стола); **янына** — к (өстәл янына — к столу); **өстендә** — на (өстәл өстендә — на столе); **өстенә** — на (өстәл өстенә — на стол); **өстеннән** — с (со) (өстәл өстеннән — со стола); **астында** — под (өстәл астында — под столом); **астыннан** — из-под (өстәл астыннан — из-под стола); **астына** — под (өстәл астына — под стол).

2. Нокталар урынына кушымчалар өстәп, күчереп языгыз.

1. Саша табын ян... утырды.
2. Саша табын ян... үзен әдәпсез тотты.
3. Саша табын ян... китте.

3. Тәрҗемә итегез.

Өстәл өсте чиста. Өстәл өстенә чәчәк куйдым. Өстәл өстеннән төш. Өстәл өстендә хат ята.

4. Калын хәрефләр белән бирелгән исемнәрнең килешләрен билгеләгез.

1. **Аштан итне** алды, **өстәлгә** куйды. 2. **Өстәлдән** алды, **урындыкка** куйды. 3. Әни **Сашага** аш бирде. 4. Саша иң зур **алманы** алды. 5. **Өстәлдә** тәмле **ризыклар** күп. 6. **Кунакта** күңелле. 7. **Хуҗага** рәхмәт әйттек.

5. Тексттагы сүзләрне дөрес укыгыз.

Табынга [таᵒбы́ңға́], савыт [саᵒwы́т], авызын [аᵒwы̆зы́н], малае [маᵒлайы́], валчыклары [wаᵒлчы̆кълары́].

6. Хикәяне укыгыз. Сез Сашага охшар идегезме?

Табын янында

Мин кичә бер гаиләгә кунакка бардым. Табын янына хуҗа малае Саша да утырды. Өстәл өстендә зур савыт белән салат тора. Саша салатны үз янына куйды һәм тиз-тиз ашый башлады. Хуҗабикә безгә аш бирде: башта миңа, аннан соң Сашага. Саша башкаларны көтмәде, ашны ашый да башлады. Ул авызын чапылдатып, сөйләшә-сөйләшә ашады. Кулы белән аштан итне алды һәм өстәлгә куйды. Десертка алма бирделәр. Хуҗа малае иң зур алманы сайлап алды да табын яныннан китте. Өстәл өсте бик пычрак калды: анда ит һәм ипи валчыклары аунап ята иде.

аннан соң — потом
валчыклар — крошки
башкаларны — остальных
чапылдатып — чавкая
сөйләшә-сөйләшә — разговаривая
аунап ята иде — валялись

7. Хикәяне абзацларга бүлегез һәм план төзегез.

8. Җөмләләрне хикәя эчтәлеге тәртибендә (в последовательности содержания рассказа) күчереп языгыз.

Саша салатны үз янына куйды һәм тиз-тиз ашый башлады. Өстәл өстендә зур савыт белән салат тора. Табынга хуҗа малае Саша да утырды. Десертка алма бирделәр. Саша киткәннән соң, өстәл өсте бик пычрак калды. Хуҗа малае иң зур алманы сайлап алды да табын яныннан китте.

9. Сорауларга җавап бирегез.

1. Саша салатны, ашны ничек ашады?
2. Ул итне ничек алды?
3. Саша нинди алманы сайлап алды?
4. Саша киткәч, өстәл өсте ничек калды?

10. Хикәягә сез бу исемнәрнең кайсысын сайлар идегез?

1. Кунакта.
2. Хуҗа малае Саша.
3. Тәрбиясез Саша.
4. Саша өстәл янында.
5. Без табын янында.

86—87 нче дәресләр

1. Уйлагыз: бу җөмләләр хикәянең эчтәлегенә туры киләме? Җөмләләрне хикәядәгечә үзгәртеп языгыз.

1. Мин бүген бер гаиләгә кунакка бардым. 2. Өстәл өстендә савыт белән салат тора. 3. Хуҗабикә башта Сашага, аннан соң миңа аш бирде. 4. Саша авызын чапылдатмый, матур итеп ашады. 5. Саша кулы белән аштан бәрәңге алды һәм өстәлгә куйды. 6. Саша иң кечкенә алманы алды.

2. «Табын янында» хикәясендәге җөмләләрнең эчтәлеге буенча сораулар уйлагыз.

3. Нокталар урынына тиешле кушымчаларны куегыз.

1. Табын уртасы... матур букет бар. 2. Ул тәрәзә алды... басып тора. 3. Шәһәр уртасы... тимер юл үтә. 4. Күл яны... камышлар үсә. 5. Мәктәп алды... чәчәкләр утырттык. 6. Ул парта өсте... китапларны алды.

4. Әйтик, хикәядәге вакыйга кичә түгел, бүген бара. Хикәядәге фигыльләрне хәзерге заман формасына куеп сөйләп карагыз.

5. Сашаның табын янында үз-үзен тотышы сезгә ошадымы? Ул табын янында нинди кагыйдәләрне бозды?

6. Табын янында үз-үзеңне дөрес тоту буенча Сашага киңәшләр бирегез.

Сашаның табын янында үз-үзен тотышы	Киңәшләр
Саша салатны үз янына куйды.	Саша, салатны үз яныңа куйма, уртага куй.

7. Саша нинди малай? Аңа нинди бәя бирергә була?

Т е р ә к   с ү з л ә р: эшчән, акыллы, тәрбияле, тәрбиясез, әдәпле, әдәпсез, табын янында үз-үзен тота белми.

8. Әйтик, Саша — тәрбияле малай. Хикәя ничек үзгәрер? Дәфтәрегезгә языгыз. Үзегез язган хикәяне сөйләргә өйрәнегез.

ДҮРТ АЯКЛЫ ДУСЛАРЫБЫЗ

88—89 нчы дәресләр

1. Исегездә калдырыгыз!

моя собака — этем / минем этем / минем эт

Эта собака моя. — Бу эт минеке.

2. Диалогка төшеп калган репликаларны өстәгез.

— ... ?
— Әйе, минем этем бар.
— ... ?
— Этем зур, матур.
— ... ?
— Юк, бу эт минеке түгел, Сашаныкы.
— ... ?
— Минеке кара.

3. Сүзләрне дөрес укыдыгызмы?

[қӧйрóқ], [йаºңá], [чаºбá], [бөтөрөлə́], [шаºтланá], [йаºлтырыйй].

4. Укыгыз, тәрҗемә итегез.

Койрык — ... .
Аның койрыгы — ... .
Койрыгын болгый — ... .

Күз — ... .
Аның күзләре — ... .
Күзләре ялтырый — ... .

5. Укыгыз һәм җавап бирегез. Этләр ничек шатлана?

— Койрыгын болгый (виляет хвостом).
— Күзләре ут яна (глаза горят).
— Шатланып өрә (радостно лает).
— Күзләре ялтырый (глаза сверкают).

6. Сезнең этегез ничек шатлана? Җөмләләрне язып бетерегез.

Аның күзләре ... , койрыгын ... . Ул минем янда ... , шатланып ... .

7. Дөрес тәрҗемәне табыгыз.

каршы ала	несёт
алып бара	встречает
тәпиен бирә	любит играть
уйнарга ярата	снимает варежки
бияләйне салдыра	лапу подаёт

8. Спросите у друга:

— есть ли у него собака;
— подаёт ли она лапу;
— играет ли с ним.

9. Этләрнең төрле матур гадәтләре (повадки) була. Аларны әйтергә өйрәнегез.

10. Этләрнең матур гадәтләре турында сөйләргә өйрәнегез. Ошаган гадәте турында рәсем ясап килегез.

90—91 нче дәресләр

1. Нокталар урынына төшеп калган кушымчаларны өстәп языгыз. Текстның эчтәлеген бер-берегезгә сөйләгез.

Минем эт... бар. Аның исем... — Актүш. Актүш өй... яши. Ул бик матур, акыллы. Без Актүш... бик яратабыз. Ул без... белән уйный. Актүш... безнең белән рәхәт.

2. Бирелгән сүзтезмәләр белән җөмләләр төзегез.

Дүрт аяклы дустым. Күзләре ут яна. Шатланып өрә. Авылда яши. Тәпиен бирә. Бияләйне салдыра.

3. Укыгыз. Этләр нинди була? Тәрҗемә итегез.

Эт исемнәре	Акбай, Караборын, Актүш, Рекс, ...
Токымы (порода)	йорт эте (дворняжка), ау эте (охотничья), сакчы эт (сторожевая)
Кыяфәте	йонлач, озын колаклы, зур, кечкенә
Гадәте	исәнләшә, тәпиен бирә, командалар үти
Шатланганда	койрыгын болгый, күзләре ут яна, күзләре ялтырый
Эткә кайчан рәхәт?	хуҗасы булса, торыр урыны булса, ашарына булса, дуслары булса
Эт нинди була?	акыллы, усал, юаш, хуҗасына тугры

4. Таблица эчтәлеге аша бер-берегез белән сорау-җавап формасында сөйләшегез.

5. Сорауларга җавап бирегез.

1. Сиңа нинди эт ошый? Аның исеме ничек?
2. Ул нинди токымнан?
3. Аның кыяфәте нинди?
4. Этнең нинди гадәтләре бар?
5. Ул усалмы? Акыллымы?

6. 5 нче күнегү сорауларына җавапларны язмача әзерләгез.

92—93 нче дәресләр

1. Рәсемдәге этләрнең тышкы кыяфәтләре турында сөйләгез.

2. Диалогларны укыгыз. Сезгә кайсы эт күбрәк ошый? Ни өчен?

1. — Синең этең нинди токымнан?
— Овчарка.
— Аның исеме ничек?
— Джек. Ул бик акыллы. Зур гәүдәле, озын колаклы. Джек — сакчы эт. Ул командалар үти.
— Ә минем этем — болонка. Аның исеме — Леди. Ул йонлач, кечкенә генә, туп кебек!
— Ә нинди гадәтләре бар?
— Ул, ике тәпиенә басып, матур итеп бии белә. Леди матур этләр конкурсында катнашты. Аның медале бар.

2. — Минем этем бик акыллы.
— Ул нинди токымнан?
— Колли. Исеме — Чарли. Без аның белән бик дус. Ул озын йонлы. Мин нәрсә әйтсәм, шуны аңлый. Исәнләшә, тәпиен бирә.

3. Сезнеңчә, нинди эт яхшырак? Фикерегезне дәлилләп (обосновав) языгыз. Үрнәктән файдаланыгыз.

Үрнәк: Минемчә, овчарка яхшырак, чөнки ул ... .

4. Әйтик, сезнең дустыгыз эт алырга тели. Сез нинди эт алырга киңәш бирер идегез? Киңәшегезне дәлилләгез.

5. Җөмләләрдән исемнәрне табыгыз, килешләрен билгеләгез. Текстның эчтәлеген сөйләгез.

Минем этем бар. Аның исеме — Акбай. Мин этемне бик яратам. Ул башка малайларны яратмый, мине генә ярата. Мин этемә ашарга бирәм, этемне уйнарга алып чыгам. Минем этем — ишегалдыбызда иң матур эт.

6. Үзегезгә ошаган эт токымы турында сөйләргә өйрәнегез.

94—95 нче дәресләр

1. Мин, син зат алмашлыкларының килешләр белән төрләнешен **исегездә калдырыгыз!**

Баш килеш	мин (я)	син (ты)
Иялек килеше	минем (мой)	синең (твой)
Юнәлеш килеше	миңа (мне)	сиңа (тебе)
Төшем килеше	мине (меня)	сине (тебя)
Чыгыш килеше	миннән (от меня)	синнән (от тебя)
Урын-вакыт килеше	миндә (у меня)	синдә (у тебя)

2. Тәрҗемә итегез.

1. Эт минем арттан чаба. 2. Эт минем алдан йөгерә. 3. Эт минем янымда бара. 4. Эт миңа каршы килә. 5. Эт миннән алда чаба.

3. Сүзләрне тәрҗемә итегез, дөрес укырга өйрәнегез.

[һә́ркә̆мнә̆], [хөрмә́т итә], [йаᵒғымлы́], [қаᵒрабá́й], [ғәдә́т], [cá°у бул], [қӧйрóқ], [ŏзóн], [өрә́].

4. Хикәяне укыгыз.

Акыллы Карабай

Безнең күршедә бер малай бар. Исеме — Рамай. Рамай — булдыклы малай. Ул һәркемне хөрмәт итә. Этенең исеме — Карабай. Рамай Карабайны да әйбәт гадәткә өйрәткән. Балалар этнең янына киләләр дә: «Карабай, исәнме!» — диләр. Карабай шунда ук алгы тәпиен суза. Ул, янәсе, кул биреп исәнләшә!

Карабай саубуллаша да белә. Мәктәпкә барганда, балалар аңа: «Карабай, хуш, исән бул!» — диләр. Карабай койрыгын болгый. «Һау-һау!» — дип өреп куя. Янәсе: «Сау, сау булыгыз, дуслар!» — ди. Ә Рамай мәктәптән кайткач: «Карабай, мин нинди билге алдым?» — дип сорый. Эт озын итеп: «Һау-һау-һау-һау!» — дип өрә. Янәсе, күп «биш»ле алгансың.

Х. Гардановтан

булдыклы — дельный, умелый
янәсе — якобы, будто бы
хөрмәт итә — уважает

5. Найдите в рассказе предложения о том, что:

— Рамай — умелый мальчик;
— Рамай научил собаку хорошим повадкам;
— дети по дороге в школу прощаются с собакой;
— Карабай провожает в школу друзей.

6. Җөмләләрне дәвам итеп языгыз.

Рамайны яраталар, чөнки ул ... . Карабай — акыллы эт, ул ... . Мәктәпкә барганда, балалар ... . Рамай мәктәптән кайткач: «...?» — дип сорый. Карабай: «...», — ди.

7. Сез бу исемнәрнең кайсысын хикәягә сайлар идегез?

1. Рамайның эте.
2. Рамай һәм Карабай.
3. Карабай һәм балалар.
4. Акыллы Карабай.
5. Күрше эте Карабай.
6. Карабайның гадәтләре.

8. Карабайның нинди матур гадәтләре бар? Иптәшегездән сорагыз. Хикәяне сәнгатьле укырга өйрәнегез.

9. Диалогка төшеп калган репликаларны өстәп языгыз, үзара сөйләшегез.

— Синең этең бармы?
— ... .
— Аның исеме ничек?
— ... .
— Этең кайда яши?
— ... .
— Этең синең белән ничек исәнләшә?
— ... .
— Ә ул саубуллаша беләме?
— ... .
— Ничек саубуллаша?
— ... .
— Аның нинди гадәтләре бар?
— ... .
— Син этеңне яратасыңмы?
— ... .

БЕЗ СПОРТ ЯРАТАБЫЗ

96—97 нче дәресләр

1. Рәсемгә карап, тән әгъзаларының (части тела) исемнәрен әйтегез.

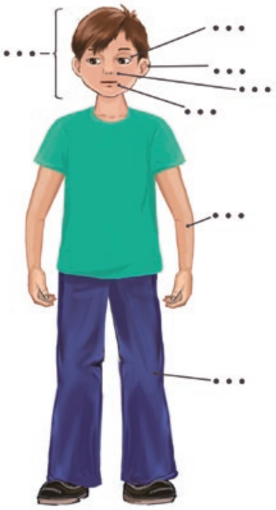

2. Әйтик, Саша янына табиб килде. Алар арасында нинди сөйләшү булыр? Төшеп калган репликаларны языгыз. Үзара сөйләшегез.

— Саша, кайсы җирең авырта?
— ... .
— Колагың авыртамы?
— ... .
— Аягың авыртамы?
— ... .
— Температураң бармы?
— ... .

3. Икенче баганадан туры килгән тәрҗемәне сайлап алыгыз.

кулымны кистем	голова болит
баш авырта	я простыл
миңа салкын тиде	я порезал руку
минем температурам бар	у меня кружится голова
башым әйләнә	у меня температура

4. Ситуатив күнегүләрне эшләгез.

1. Допустим, вы заболели. Как вы сообщите об этом матери?
2. Вам надо выпить лекарство. Как вы попросите у мамы лекарство?
3. Допустим, у вас заболел друг. Предложите ему лекарство.
4. Во время игры нечаянно упал ваш друг. Вы хотите узнать, что у него болит. Как вы спросите?
5. У друга болит рука. Как он об этом скажет?

5. Отгадайте кроссворд.

1) дыхание
2) сердце
3) кашель
4) горло
5) палец
6) кружок
7) врач
8) поясница
9) колено
10) нога

			1 С				
2			Ә				
3			Л				
4			А				
5			М				
6			Ә				
			7 Т				
	8		Л				
		9	Е				
	10		К				

6. Бу кешеләрнең кайсы җире авырта? Алар нинди табибка керерләр?

Үрнәк: Колянның теше авырта. Аңа теш табибына керергә кирәк.

7. Нинди табибка әйтерсез?

Минем тешем сызлый.
Минем эчем авырта.
Минем бармагым сызлый.
Минем күзем начар күрә.

Т е р ә к   с ү з л ә р: күз табибы, теш табибы, терапевт, хирург.

8. Бирелгән сүзләрне тәрҗемә итегез, җөмләләр төзеп, дәфтәрегезгә языгыз.

Арка, бил, йөрәк, керфек, үкчә, үпкә, тез, каш, күз, эч.

9. «Терапевтта» дигән темага диалог төзегез.

98—99 нчы дәресләр

1. Рәсемнәргә карагыз һәм әйтегез: балалар нишлиләр?

2. Сораулар конкурсы. Рәсемнәргә карата кем иң күп сорау төзи ала? Сорауларны дәфтәрегезгә языгыз, бер-берегез белән сөйләшегез.

3. Бирелгән сүзләрне ике баганага языгыз.

Кыш көне	Җәй көне
...	...

Хоккей, футбол, биатлон, фигуралы шуу, баскетбол, волейбол, теннис, чаңгы шуу, бадминтон.

4. а) Узнайте у друга:

— идёт ли он на стадион;
— играет ли он в футбол;
— смотрел ли он Олимпиаду в Сочи.

б) Предложите ему:

— пойти на стадион;
— поиграть в футбол;
— посмотреть телепередачи о спорте.

5. Әйтик, сез тренер янына түгәрәккә язылырга килдегез, ди. Төшеп калган репликаларны куеп, диалогларны язып бетерегез.

— ... ?
— Әйе, мин йөзә беләм.
— Син яхшы йөгерәсеңме?
— ... .
— ... ?
— Саша яхшы йөгерми, ул тиз йөзә.

6. Вам хочется играть в волейбол. Позовите друга, скажите ему, что сегодня хорошая погода.

7. Вы катаетесь на роликовых коньках. А ваш друг почему-то не катается. Спросите, почему он не катается.

8. Посоветуйте другу заняться спортом и посещать спортивный кружок.

9. Предложите своему другу пойти на стадион.

10. На соревнованиях ваш друг занял первое место. Какой комплимент вы ему скажете?

100 нче дәрес

1. Сорауларга җавап бирегез, үзара сөйләшегез.

1. Сез нинди спорт түгәрәгенә йөрисез?
2. Сез анданиләр эшлисез?
3. Сезнең дусларыгыз нинди спорт түгәрәгенә йөри?

2. Әлмәт шәһәреннән Булат Мотыйгуллин менә нинди шигырь язган. Ул нинди киңәшләр бирә?

Сәламәт булыйк

Спортчы булмасам да,
Һәр көн һавада булам.
Йөгерәм, уйныйм һәм чабам,
Үземә көч-дәрт алам.
Саф һава керсә үпкәмә,
Шунда инде файда бар.
Нигә шуны аңламыйлар
Тәмәкече малайлар?

көч-дәрт — сила
тәмәкече — курильщики

3. Сәламәт булу өчен, бер-берегезгә киңәшләр бирегез.

101—102 нче дәресләр

1. Сез татар милли уеннарын беләсезме?

Татарча көрәш

Ат чабышы

Капчык киеп йөгерү

Бүрәнә өстендә капчык (мешок) белән сугышу

Чүлмәк вату (битьё горшка)

Баганага менү (лазанье на столб)

2. Сүзләрне дөрес әйтергә өйрәнегез.

Көрәш [көрә́ш], чабыш [чаᵒбы́ш], капчык [қаᵒпчы́қ], бүрәнә [бүрәнә́], йөгереш [йөгрө́ш], багана [баᵒғана́], чүлмәк [чүлмә́к], вату [waᵒту́].

3. Тәрҗемә итегез. Дәфтәрегезгә языгыз.

Азат белән Руслан көрәшә. Марсель атта чаба. Ленар белән Айрат бүрәнә өстендә капчык белән сугышалар. Тимур белән Саша капчык киеп йөгерәләр. Дамир баганага менә. Коля чүлмәк вата.

4. Фигыльләрне төрле заман формаларына куегыз.

Хәзерге заман	Үткән заман	Киләчәк заман
көрәшә	...	...
атта чаба	...	...
йөгерә	...	...
сикерә	...	...
менә	...	...
вата	...	...
җырлый	...	...
бии	...	...
уйный	...	...

5. Белдерүне укыгыз, тәрҗемә итегез.

6. Сорауларга җавап бирегез.

1. Сабантуй кайчан була?
2. Сабантуй кайда була?
3. Сабантуй сәгать ничәдә башлана?
4. Программада нәрсәләр бар?

7. Диалогны рольләргә бүлеп укыгыз.

— Катя, син Сабантуйга барасыңмы?
— Әлбәттә.
— Әйдә бергә барабыз. Минем белән дус кызым Оля да бара.
— Син Сабантуйда нишлисең?
— Җырлыйм.
— Ә мин йөгерәм.

8. Дустыгызны Сабантуйга чакырыгыз. Сабантуйның кайчан, кайда буласын әйтегез.

Сүзлек

А

аваз — звук
авыз — рот
авыл — деревня
авыр — тяжело, тяжёлый; трудно, трудный
авырта — болит
авырый — болеет
ага I — течёт
ага II — дядя
адым — шаг
аерылмас — неразлучный
азак — конец, окончание
азаккы — последний, конечный
ай — месяц, луна
айлы — лунный
аккош — лебедь
акрын — медленно; медленный
акыллы — умный
ал I — бери
ал II — перед
ал III — розовый
алабуга — окунь
алай — так
алан — поляна
алайса — если так
аларныкы — их
алда — впереди
алдакчы — обманщик
алдаша — обманывает, врёт
алкышлар — аплодисменты
алмашлык — местоимение
алтау — шестеро
алтмыш — шестьдесят
алъяпкыч — фартук
анда — там
аннан — затем
аннан соң — после
аннары — потом
аны — его, её
аныкы — его, её
аның — его, её
анысы — тот, та, то
аң — сознание, рассудок
аңа — ему, ей, к нему, к ней
аңарда — у него
аңлашылды — понятно
ара — промежуток, интервал, проход
аралашу — общение
арзан — дёшево; дешёвый
арка — спина
аркылы — через
арт — зад
артка — назад
арткы — задний
артта — позади, сзади
арттырырга — увеличить
артык — слишком, чересчур
артына — за
арыдым — устал(а)
арыслан — лев
арыш — рожь; ржаной
ас — низ
аска — вниз
аскы — нижний
аста — внизу, под
ат чабышы — скачки
атаклы — знаменитый
атарга- I — бросать, кидать
атарга- II — стрелять
атларга — шагать
атна — неделя
ау эте — охотничья собака
аучы — охотник
ахры — кажется, наверное
ахыргы — последний
ахыры — конец, предел
ачу — гнев
ачуланып — гневаясь, гневно
ачы — горький
ачык — открыто; открытый
ашказаны — желудок
ашыга-ашыга — торопясь; торопливо
ашыгырга — торопиться
аяз — ясно; ясный
аяк — нога

Ә

әгәр — если
әдәби — литературный
әдәп — вежливость, приличие
әдәпле — вежливый, приличный
әзер — готовый
әйбер — вещь
әйлән-бәйлән — хоровод
әкрен — медленно
әлбәттә — конечно
әле — только, ещё
әлифба — алфавит, букварь
әшәке — плохой

Б

бабай — дедушка, дед
бавыр — печень
бавырсак — баурсак (нац. кушанье)
байлык — богатство
балан — калина
балачак — детство
балкырга — сиять
балыкчы — рыбак
барыбер — всё равно
барысы — всего
басу — поле
батарга — тонуть
батыр — герой
бау — верёвка
баш — голова
башка — другой
башкала — столица
башкаручы — исполнитель
башла — начинай
башларга — начинать
башта — сначала, сперва
бәби — младенец
бәйге — состязание, конкурс, борьба
бәйрәм — праздник
бәйрәмчә — праздничный
бәлеш — бэлиш (нац. кушанье)
бәлки — авось, возможно, вероятно
бәхет — счастье
бәхетле — счастливый
бәя — цена
белем — знание
белемле — образованный
бераз — немного
бервакыт — однажды
бергә — вместе, совместно
бердәм — дружно; дружный
бердәнбер — единственный
беркайда — нигде
беркайчан — никогда
беркая — никуда
беркем — никто
беркөн — недавно, на днях
бернәрсә — ничего
берни — ничего
берникадәр — немного, несколько
бернинди — никакой
берничә — несколько
берничек — никак
берсе — один из них
берсекөнгә — послезавтра
бертуктаусыз — беспрерывно
бетер — кончай, заканчивай
бетергеч — ластик, резинка
бетте — кончено, кончился (-ась, -ось)
биергә — танцевать, плясать
бизәк — узор
бизәлгән — разукрашенный
бик — очень, весьма
бикле — запертый
бил — поясница
билбау — пояс, кушак
билге — отметка; знак; признак
билгеле — известный
бина — здание
бирегә — сюда
биредә — здесь
биредән — отсюда
бирем — задание
бию — пляска, танец
биюче — танцор
бияләй — варежки, рукавицы
боз — лёд
бозарга — портить
болгатырга — перемешивать
болын — луг; луговой
болыт — туча
болытлы — пасмурно; пасмурный
борчак — горох

борчылу — беспокойство
борынгы — древний
борыч — перец
ботак — ветка
ботка — каша
бөек — великий
бөҗәк — насекомое
бөкләргә — загибать
бөтен — целый
буа — пруд
бугай — кажется, как будто
буена — вдоль, по
буйлап, буенча — по
бул — будь
булыш — помогай
буран — метель, вьюга
буш — пустой
бүл — дели
бүләк — подарок
бүлек — глава
бүлмә — комната
бүре — волк
бүрек — шапка
бүтән — другой
быел — в этом году, ныне, нынче
былтыр — в минувшем году,
в прошлом году

В

вак — мелкий
вакыт — время, пора, период,
срок, момент
ват — разбей, сломай, расколи
Ватан — Родина
ватарга — разбить
ватык — разбитый, сломанный
ватылган — разбитый
вәгъдә — обещание

Г

гадел — справедливый
гади — простой
гаеп — вина
гаепле — виновный
гаепсез — невиновный
гаҗәп — удивительный
газап — мучение
гаилә — семья
галим — учёный
гафу ит(егез) — извини(те)
гәүдә — туловище, тело
гомер — жизнь
горур — гордый
гөбәдия — губадия (нац. кушанье)
гөл — цветок
гөлбакча — цветник
гөлчәчәк — роза
гөмбә — гриб
гөрләвек — ручеёк
гүзәл — прекрасный

Д

да, дә — тоже; мин дә — я тоже
давыл — буря
дару — лекарство
дәрес әзерли — готовит уроки
дәреслек — учебник
дәү — большой
дәүләт — государство
ди — говорит
димәк — следовательно,
таким образом
диңгез — море
дистә — десяток
дөге — рис
дөнья — мир, свет
дуңгыз — свинья
дуңгыз ите — свинина
дус — друг
дускай — дружок
дуслык — дружба
дым — влага

Е

егарга — валить
егет — парень
егыла – падает
егылырга — падать

ел – год
ел фасылы — время года
елан — змея
елга — река
елмаерга — улыбаться
елмая — улыбается
елый — плачет
ерак — далеко
еракта — вдалеке
ерткыч — хищник
еш — часто

Ж

җавап — ответ
җавап бир — отвечай
җавап бирә — отвечает
җанвар — зверь
җәен — летом
җәйге — летний
җәяү — пешком
җиләк — ягода
җимеш — плод
җиңел — легко; лёгкий
җиңү — победа
җитез — ловко; ловкий
җыенырга — собраться
җыр — песня
җырла — пой

З

зарарлы — вредно; вредный
зат — род, племя; лицо
(I зат — 1 лицо)
зәңгәр — синий, голубой
зур — большой
зыян — вред

И

иген — хлеб, хлеба
игенче — хлебороб
игътибар — внимание
идән — пол
Идел — Волга
иҗат — творчество
иҗек — слог
икән — оказывается
икәү — вдвоём
икмәк — хлеб
ил — страна
илт — отнеси
илтергә — отнести
имеш — будто бы, говорят, мол, якобы, дескать
инә, энә — иголка
инеш — ручей
иң — самый
иптәш — товарищ
ир-ат — мужчина
ирек — свобода, воля
ирекле — свободный
ирен — губа
иркен — просторный
иртә — утро
иртәгә — завтра
иртән — утром
иртәнге — утренний
ис — запах
исә — дует
исән — жив, здоров
исәнләш — поздоровайся
исемлек — список
иске — старый
искиткеч — изумительный
ит — мясо
итле — мясной
ишек — дверь
ияк — подбородок

Й

йодрык — кулак
йозак — замок
йокла — спи
йокы — сон
йола — обряд
йолдыз — звезда
йомшак — мягкий
йомшартырга — смягчить
йон — шерсть

йонлач — мохнатый
йорт — дом
йорт эте — дворняжка
йот — глотай
йөгер — беги
йөз I — сто
йөз II — лицо
йөз III — плыви
йөрәк — сердце
йөткерә — кашляет

К

кабак — тыква
кабарга — брать в рот
кабатла — повтори
кагыйдә — правило
кадәр — до
кадерле — дорогой
каен — берёза
каз — гусь
казырга — копать
кайбер — некоторый
кайвакыт — иногда
кайгырта — заботится
кайда — где
кайнаган — кипячёный
кайнар — горячий
кайнарга — кипеть
кайсы — который
кайсыдыр — кто-то
кайчак — иногда
кал — оставайся
калын — толстый
камыр — тесто
кан — кровь
канат — крыло
капларга — покрывать
капчык — мешок
караңгы — темно; тёмный
карбыз — арбуз
карга — ворона
карлыган — смородина
карлыгач — ласточка
кармак — удочка; крючок
карт — старый
каршы — противоположный
каршыга — навстречу
каршылау — встретить; встреча
каршында — перед
кач — прячься
каш — бровь
кашык — ложка
кая — куда
каян — откуда
кәбестә — капуста
кәгазь — бумага
кәеф — настроение
кемдер — кто-то
кемнеке — чей
кер — заходи
керпе — ёж
керфек — ресница
кесә — карман
кеше — человек
ки — надень
кибет — магазин
кием — одежда
киен — одевайся
киләсе — будущий
кинәт — вдруг
киңәш — совет
киңәш итә — советует
кирәкле — нужный
кис — режь
кит — уходи
кич — вечер
кич белән, кичен — вечером
кичә I — вчера
кичә II — вечер (напр., школьный)
кичкә — к вечеру
кичке — вечерний
кишер — морковь
киштә — полочка
классташ — одноклассник
коен — купайся
коймак — оладьи
койрык — хвост
колак — ухо
колын — жеребёнок
коры — сухой
котлый — поздравляет
кош — птица
кояшлы — солнечный
көз — осень

көзен — осенью
көймә — лодка
көн — день
көндәлек — дневник
көндез — днём
көндезге — дневной
көнләшә — ревнует, завидует
көртлек — тетерев
көт — жди
көч — сила
көчле — сильный
куак — куст
куаклык — кустарник
куе — густой
кузгалак — щавель
куллан — употребляй,
используй, применяй
кулъязма — рукопись
курка — боится
куркак — трусливый
кушамат — кличка
кушарга — прибавить; присоединить
күбәләк — бабочка
күз — глаз
күзлек — очки
күк I — небо
күк II — синий
күл — озеро
күлмәк — платье, рубашка
күнегү — упражнение
күңелле — весело
күпме — сколько
күрә — видит
күрше — сосед
күтәр — поднимай
күчә — передвигается,
перемещается; переезжает
күчтәнәч — гостинец
кыйбат — дорого
кыңгырау — звонок
кыр — поле
кыргый — дикий
кыска — короткий
кыскача — вкратце
кыстыбый — кыстыбый
кычыткан — крапива
кышын — зимой
кыяр — огурец

Л

лалә — тюльпан
ләкин — но, однако

М

маҗара — приключение
май — масло
мактый — хвалит
маңгай — лоб
матур — красивый
мәгълүмат — информация
мәгънә — смысл
мәдәният — культура
мәк — мак
мәкаль — пословица
мәктәп — школа
мәсәл — басня
мәсьәлә — задача
мәтрүшкә — душица
мәче — кошка
мәчет — мечеть
ме́нә — вот
менә́ — поднимается
мендәр — подушка
мескен — несчастный
ми — мозг
миләш — рябина
милли — национальный
мин — я
минеке — мой
минем — мой, у меня
миңа — мне
мисал — пример
мич — печь
могҗиза — чудо
монда — здесь
мөмкин — можно
мөстәкыйль — самостоятельный
муен — шея

Н

намус — совесть
нарат — сосна

начар — плохой
нәкъ — точь-в-точь, именно
нәрсә — что
нәүрүз — навруз (новый год по восточному календарю)
нәфис — изящный
нәшрият — издательство
нур — луч

О

озак — долго
озат — проводи
озын — длинный
озын колаклы — длинноухий
олы — большой; старший
он — мука
онытырга — забывать
орлык — семя
оста — мастер, умелец; искусный; умело
оч I — лети
оч II — макушка, остриё
очлый — точит
очрашу — встреча
очсыз I — тупой; исписанный (о карандаше)
очсыз II — дешёвый
оя — гнездо
оялырга — стесняться
оят — стыд

Ө

өз — рви
өзәргә — рвать
өзгәлән — разрывайся
өзек — отрывок
өтер — запятая
өчпочмак — треугольник

П

пәрәмәч — перемяч
пәрдә — занавес
песи — кошка
песнәк — синица
пешер — вари, свари, пеки
пеште — сварилось
пилмән — пельмени
почмак — угол
поши — лось
пөхтә — опрятный
пычак — нож
пычрак — грязно; грязный

Р

рәсем — рисунок
рәсем ясый — рисует
рәссам — художник
рәхәт — приятно, хорошо
рәхим ит(егез) — добро пожаловать
риза — согласен, согласна
ризык — пища
рөхсәт — разрешение
рөхсәт ит(егез) — разреши(те)

С

сабын — мыло
сабыр — терпеливо; терпеливый
савыт — посуда
саен — каждый
саескан — сорока
саз — болото
сай — мелко; мелкий
сайларга — выбирать
сак — осторожный
сакла — береги
салават күпере — радуга
салам — солома
салкын — холодно
самавыр — самовар
санамыш — считалка
саран — скупой
сары — жёлтый
сатучы — продавец
сау бул(ыгыз) — до свидания
саулык — здоровье
саф — чистый; свежий

сәбәп — причина
сәгать — часы
сәлам — привет
сәламәт — здоровый
сәләт — способность
сәнгать — искусство
сәнгатьле — художественный
сәхнә — сцена
сәяхәт — путешествие
себерә — подметает
себерке — метла, веник
сезнеке — ваше
сезнеңчә — по-вашему
сеңлем — моя сестрёнка
сер — секрет
сибә — поливает
сиз — чувствуй
сизә — чувствует
сикер — прыгай
сикерү — прыжок
синеке — твой
соклану — восхищение
соң — поздно, поздний; после того
соңга кала — опаздывает
соңгы — последний
сорарга — спрашивать
сорау — вопрос
соры — серый
сөекле — любимый
сөенә — радуется
сөенеч — радость
сөйлә — расскажи
сөйләм — речь
сөйләш — разговаривай, поговори
сөртергә — вытирать
сөт — молоко
сөю — любить; любовь
сөяк — кость
сөяргә I — любить
сөяргә II — прислонить, приставить
су — вода
суалчан — червь
сугыш — война
сугышу — драка, бой
сузарга — тянуть
сузык — гласный
сукыр — слепой
сул — левый
сулга — налево, влево
сулдан — слева
сулыш — дыхание
сурәт — изображение
сүз — слово
сүзлек — словарь
сүнгән — потухший
сүтәргә — разбирать; размотать

Т

таба — по направлению к ...
табан — ступня
табарга — находить
табиб — врач
табигать — природа
табигать белеме — природоведение
табын — накрытый стол
табыш — находка
табышмак — загадка
тавык — курица
тавыш — голос
тагы, тагын — опять, ещё
таза — здоровый
тамак — горло
тамаша — зрелище
тамчы — капля
тамыр — корень
тантана — торжество
танылган — известный
таныш — знакомый
тапкыр I — находчивый
тапкыр II — раз
тапкырларга — множить, умножить
тапкырлау — умножение
тапты — нашёл
тапшыру — передача
тар — узкий
тарих — история
тартма — коробка
тартык — согласный
тартырга — тянуть
татлы — сладкий
тату — дружно
таш — камень
таяк — палка
тәмле — вкусно; вкусный

тәнәфес — перерыв, перемена
тәрәзә — окно
тәрбияле — воспитанный
теге — тот
тегендә — там
тегермән — мельница
тез — колено
тел — язык
телдән — устно
тели — хочет
теш — зуб
тизәйткеч — скороговорка
тиздән — скоро
тик — однако
токмач — лапша
токым — порода
тор — встань
тот — держи
төлке — лиса
төн — ночь
төнлә — ночью
төрле — различный
төс — цвет
төсле — цветной
төчкерә — чихает
төшә — опускается
туган — родственник
тугры — преданный, верный
тузан — пыль
тукта — стой
тукталыш — остановка
туры — прямой; прямо
турыга — прямо
турында — о, об
түбәндә — внизу
түгәрәк — круглый
түләгез — платите
түрдән уз — проходи
түшәм — потолок
тыныч — тихий; тихо
тыңла — слушай
тырыш — старательный

У

уен — игра
уз — проходи
узган — прошлый
уң — правый
уңга — направо
уңган — деловой; умелый
уңдырышлы — плодородный
уңыш — урожай
урнаш — устройся, устраивайся
урнашкан — находится
урта — середина
уртак — общий, совместный
урындык — стул
урын-җир — постель
усал — злой
ут — огонь
уч — ладонь
уян — проснись
уят — разбуди

Ү

үз — свой
үзара — между собой
үзгәртергә — менять
үзе — сам, сама, само
үзеңеке — свой
үлән — трава
үпкә I — лёгкие
үпкә II — обида
үс — расти
үстер — выращивай
үт — проходи
үткен — острый, остроумный

Ф

файда — польза
файдалы — полезно; полезный
фасыл — время года
фән — наука
фил — слон

Х

хайван — животное
хак — цена

халык — народ
хат — письмо
хата — ошибка
хатын — жена
хатын-кыз — женщина
хәерле көн — добрый день
хәерле юл — доброго пути
хәзер — сейчас
хәреф — буква
хәтер — память
хезмәт — труд
хөрмәтле — уважаемый
хуҗа — хозяин
хуш исле — душистый
хуш(ыгыз) — прощай(те)
хуш киләсез — добро пожаловать

Һ

һаман — всё ещё
һәйкәл — памятник
һәлак булды — погиб
һәрбер — каждый
һәрвакыт — всегда
һәркем — каждый
һәркөн — каждый день
һәртөрле — всякий
һичкем — никто
һөнәр — ремесло

Ч

чакыра — зовёт
чакыру — приглашение
чалбар — брюки
чана — сани
чаңгы — лыжи
чәч — волосы
чебен — муха
чеби — цыплёнок
чир — болезнь
чирәм — трава
чирек — четверть
чишмә — родник
чөгендер — свёкла
чөнки — потому что
Чулман — Кама
чүлмәк — горшок
чүп — мусор
чүпрәк — тряпка
чыдарга — терпеть
чык I — выходи
чык II — роса
чыршы — ель

Ш

шагыйрь — поэт
шакмаклы — в клетку
шалтырат — позвони
шат — радостный
шатланды — обрадовался
шәфкатьле — милосердный
шуам — катаюсь
шул — тот
шулпа — бульон
шунда — там
шуңа — поэтому, потому
шушы — этот

Ы

ылыс — хвоя
ыңгырашу — стон
ыргыт — бросай
ышан — верь
ышанмау — недоверие
ышанмыйча — не доверяя
ышанычлы — надёжный

Э

эз — след
эзлә — ищи
эзләргә — искать
эзсез — бесследно
эл — вешай
элгеч — вешалка
энә, инә — иголка
эндәш — откликнись, отзовись
эре — крупный

эремчек — творог
эри — тает
эскэтер — скатерть
эссе — горячий, жаркий
эч — пей
эчендә — внутри
эчке — внутренний
эшләпә — шляпа
эшчән — трудолюбивый

Ю

ю — мой
юа — моет
юан — толстый
юаш — смирный, тихий, робкий
югалту — потеря
югары — высоко; высокий
юеш — мокрый
юка — тонкий
юкә — липа
юкка — напрасно
юклык — отсутствие
юл — дорога
юләр — дурак, глупый
юлдаш — спутник
юлчы — путник
юмарт — щедрый
юньле — порядочный, толковый
юньсез — бестолковый
юрган — одеяло
юри — нарочно
ютәл — кашель
юын — умывайся

Я

ябарга — закрывать
ябу — закрытие
ябык — закрыто; закрытый
ябыштырырга — клеить, приклеивать
ябышырга — липнуть; цепляться; держаться
ява — идёт (снег, дождь)
ягымлы — ласковый
язма — письменно; письменный
як — сторона, край
яка — ворот, воротник
яки — либо
якларга — защищать
якын — близко
як-якка — по сторонам
ял — отдых
ялангач — голый
ялган — ложь; ложный
ялганчы — лгун
ялгыз — одинокий
ялгыш — ошибка; ошибочно; ошибочный
ялкау — ленивый
ямь — прелесть, красота
ямьле — прелестный, красивый
ямьсез — некрасивый
яна — горит
янәшә — рядом
янына — к (дому, школе)
яңак — щека
яңгыр — дождь
яңгырый — звучит
яра — рана
яраткан — любимый
ярату — любовь
яратырга — любить
ярдәм — помощь
ярма — крупа
ярты — половина
ярыш — соревнование
яса — делай
ясарга — делать
ят I — чужой, посторонний
ят II — ложись
ятарга — ложиться
ятла — выучи
ятларга — выучить
яттан — наизусть
яулык — платок
яшен — молния
яшерен — тайно
яшерергә — прятать
яшь I — молодой
яшь II — годы, лета
яшь III — слеза
яшьләр — молодёжь
яшьлек — молодость

Эчтәлек

Без- мәктәптә

1—27 нче дәресләр 3

Мин- —- өйдә- булышчы

28—61 нче дәресләр..38

Дуслар- белән- күңелле

62—87 нче дәресләр..76

Дүрт- аяклы- дусларыбыз

88—95 нче дәресләр... 101

Без- спорт- яратабыз

96—102 нче дәресләр 108

Сүзлек 116

Учебное издание
Серия «Күңелле татар теле»

Хайдарова Роза Закиевна
Ахметзянова Гульназ Магсумзяновна

ТАТАР ТЕЛЕ

5 класс

Учебник для образовательных организаций основного общего образования с обучением на русском языке (для изучающих татарский язык)

Группа разработчиков учебно-методического комплекта
Авторы *Р.З. Хайдарова, Г.М. Ахметзянова*
Научный консультант *Ф.А. Ганиев*
Руководитель проекта *М.Ф. Ганиев*
Художественный редактор *С.В. Киатров*
Руководитель группы художников и верстальщиков *Д.И. Бариев*
Вёрстка *Е.Б. Шараповой*
Координатор проекта *А.М. Ганиев*
Технический руководитель *М.Р. Башаров*
Редакторы *А.А. Башарова, Ф.Ш. Ахметзянова*
Художники *Н.К. Авдеева, Г.И. Гилазетдинова, А.А. Бронникова, Ж.А. Буланкова*
Руководитель административной группы *А.З. Муртазина*
Административная группа *А.Т. Марданова, А.Ф. Рахимова*

Соответствует требованиям СанПиН 2.4.7.1166-02 «Гигиенические требования к изданиям учебников для общего и начального профессионального образования».

Подписано в печать 25.05.2021. Формат 84x108 $^{1}/_{16}$. Бумага офсетная. Гарнитура «Школьная». Печать офсетная. Уч.-изд. л. 8. Тираж 5100 экз. Заказ 2153/17

Издательство «Татармультфильм».
420124, г. Казань, ул. Сулеймановой, 5.
www.tatarmultfilm.ru

Отпечатано в соответствии с предоставленными материалами в ООО “ИПК Парето-Принт”, 170546, Тверская область, Промышленная зона Боровлево-1, комплекс №3А
www.pareto-print.ru

Издательство «Татармультфильм»
разрабатывает и выпускает:

— учебники,
— электронные учебники,
— мультимедийные пособия,
— методические пособия,
— рабочие тетради,
— художественно-анимационные издания,
— интерактивные приложения.

www.tatarmultfilm.ru

Дополнительные материалы по изучению татарского языка и литературы для классных и внеурочных занятий на сайте **www.balarf.ru (www.бала.рф).**

Исемнәрнең килешләр-
Склонение имён

Падежи	Вопросы
Баш килеш (Именительный падеж)	Кем? — Кто? Нәрсә? — Что?
Иялек килеше (Притяжательный падеж)	Кемнең? — Кого? Нәрсәнең? — Чего?
Юнәлеш килеше (Направительный падеж)	Кемгә? — Кому? Нәрсәгә? — Чему? Кая? — Куда?
Төшем килеше (Винительный падеж)	Кемне? — Кого? Нәрсәне? — Что?
Чыгыш килеше (Исходный падеж)	Кемнән? — От кого? Нәрсәдән? — От чего? Кайдан? — Откуда?
Урын-вакыт килеше (Местно-временной падеж)	Кемдә? — У кого? Нәрсәдә? — У чего? Кайда? — Где?

- белән төрләнеше
существительных

Аффиксы	Единственное число
—	**бакча** — огород **шәһәр** — город
- **-ның/-нең**	**бакчаның** — огорода **шәһәрнең** — города
- **-га/-гә** - **-ка/-кә**	**бакчага** — в огород **шәһәргә** — в город **паркка** — в парк **кибеткә** — в магазин **урамга** — на улицу
- **-ны/-не**	**бакчаны** — огород **шәһәрне** — город
- **-нан/-нән** - **-дан/-дән** - **-тан/-тән**	**урамнан** — с улицы **киемнән** — с одежды **бакчадан** — с огорода **шәһәрдән** — из города **парктан** — из парка **кибеттән** — из магазина
- **-да/-дә** - **-та/-тә**	**урамда** — на улице **шәһәрдә** — в городе **паркта** — в парке **кибеттә** — в магазине

Школьный учебник
серия
«Күңелле татар теле»

ISBN 978-5-906508-05-8

издательство
«Татармультфильм»